

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Bc. Alžběta Kolková

Znalec – psycholog v trestním řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Bc. Alžběta Kolková

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí své diplomové práce Doc. PhDr. Ludmile Čírtkové, CSc. za odborné vedení, cenné rady a čas věnovaný konzultacím. Dále bych chtěla poděkovat všem odborníkům, a že jich nebylo málo, kteří si našli čas a byli ochotní podělit se se mnou o své vědomosti a zkušenosti týkající se znaleckých posudků. Zvlášť velký dík patří PhDr. Ivě Košťálové a Mgr. Renému Tinzovi. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svému příteli Adamovi Formanovi za psychickou a technickou podporu při psaní diplomové práce.

Charles University in Prague

Faculty of Law

Bc. Alžběta Kolková

Expert witness – psychologist in criminal trial

Diploma

Obsah

Úvod.....	7
1. Znalec.....	9
1.1 Právní úprava znalectví v České republice.....	9
1.1.1 Historie.....	10
1.1.2 Jmenování znalce	11
1.1.3 Práva a povinnosti znalce.....	12
1.1.4 Zánik práva vykonávat znaleckou činnost	13
1.1.5 Odpovědnost znalce	13
1.2 Předpokládané změny zákona o znalcích a tlumočnících	14
2. Znalec psycholog	16
2.1 Znalecký posudek	18
2.1.1 Znalecké zadání.....	20
2.1.2 Rozdíly mezi znaleckým posudkem psychologa a psychiatra	23
2.1.3 Osobnost pachatele TČ	26
2.1.3.1 Struktura a dynamika osobnosti	28
2.1.3.2 Vývoj osobnosti.....	32
2.1.3.3 Typologie.....	33
2.1.3.4 Poruchy osobnosti	36
2.1.3.5 Intelekt.....	38
2.1.4 Paměť pachatele TČ.....	41
2.1.5 Motivace pachatele k spáchání TČ	43
2.1.6 Nebezpečnost pachatele TČ	46
2.2 Znalecká činnost v zahraničí	49
3. Znalecký posudek jako důkaz v trestním řízení	52
3.1 Výslech znalce.....	52
3.2 Aktuální otázky související se znaleckými posudky	55

3.2.1 Zásada volného hodnocení důkazů	55
3.2.2 Nadužívání znaleckých posudků	56
3.2.3 Nedostatek znalců	58
3.2.4 Smluvní a revizní znalecké posudky	60
3.2.5 Formální a procesní vady znaleckých posudků	62
3.2.6 Obsahová správnost znaleckých posudků	64
3.3 Výzkum	66
3.3.1 Spisy a výsledky	66
3.3.2 Polostrukturované rozhovory	67
Závěr	73
Seznam použitých zkratk	75
Seznam použitých zdrojů	76
Shrnutí	82
Summary	83
Klíčová slova, Keywords	84
Přílohy	85

Úvod

V poslední době se stále více setkáváme s využitím znaleckého posudku jako důkazu v trestním řízení. Psycholog jako soudní znalec sice není nejčastěji využívaným znalcem, ale jeho vliv na výsledek řízení je v řadě případů zásadní. V diplomové práci se budu zabývat tím, zda by tomu tak mělo být. Zároveň nastíním strukturu a obsah znaleckého posudku s tím, že se pokusím spojit své znalosti jak z oboru práva, tak z oboru psychologie.

Cílem mé práce je primárně popsat úlohu znalce psychologa v trestním řízení. S přihlédnutím k obecnému cíli bych se ovšem ráda věnovala i specifičtější otázce - k čemu slouží psychologické soudně znalecké posudky o pachatelích trestných činů. Ačkoliv by se mohlo zdát, že jde o velmi konkrétní otázku, není tomu tak. Žádnou otázku nelze objasnit bez zobecňování, a tudíž se mu nevyhne ani má diplomová práce. Zároveň nelze popsat celou problematiku soudního znalectví v jedné práci, jelikož by snadno mohlo dojít k fádnímu a povrchnímu popisu. Nerada bych v rámci své práce vytvořila jen kompilát literatury, a tudíž v závěru práce uvádím i krátký výzkum věnující se dané problematice.

Téma své diplomové práce jsem si nevybrala náhodně. Stále častěji jsem se ve svém životě setkávala s diskuzemi, zda nejsou znalecké posudky nadužívány. Myslím, že diplomová práce je dobrou možností jak na tuto diskuzi reagovat. Zároveň s tím jsem si chtěla zvolit téma, které by mi v mém studiu a budoucím pracovním uplatnění bylo přínosem. Jelikož mě velmi lákalo spojení psychologie a práva, rozhodla jsem se pro práci s názvem Znalec – psycholog v trestním řízení. Domnívám se, že jde o práci unikátní. Nepodařilo se mi objevit jinou diplomovou práci na Univerzitě Karlově, která by se touto problematikou zabírala. Doufám tedy, že práce neobohatí jenom mě, ale i odbornou veřejnost.

V první kapitole své práce se věnuji problematice soudního znalectví jako takového, resp. bych ráda pojala zadané téma v širším kontextu. V rámci diplomové práce tedy konkrétně vymezuji postavení znalce v České republice nejen v současné době, ale i v minulosti a v budoucnosti. Popisuji, v jakých případech dochází k jmenování znalce a kdy naopak dochází k zániku práva vykonávat znaleckou činnost. V samostatné podkapitole se věnuji právům a povinnostem znalců a též jejich odpovědnosti. Jedná se o kapitolu uvozovací, která je ovšem nezbytná k uchopení celé soudně znalecké problematiky.

Druhá kapitola obsahuje převážně specifické informace o znalcích psychologů. Nejprve definuji základní pojmy znalec psycholog a znalecký posudek. Poté se zaměřuji na znalecká zadání. V úvodu odstavce jsem napsala, že se kapitola bude zabývat primárně znalci z oboru psychologie, nelze tomu ovšem dostát doslovně. Ve druhé kapitole mimo jiné pojednávám i o srovnání znalecké činnosti psychologa a psychiatra. Tyto dva obory k sobě mají velmi blízko a tak je zajímavé vidět, v čem se jejich práce odlišuje. Hlavní část druhé kapitoly odpovídá na otázku, k čemu složí psychologické soudně znalecké posudky na pachatele trestných činů. Posudky vznikají hlavně z toho důvodu, aby odpověděly na znalecká zadání OČTŘ. Vyšetřovatelé, státní zástupci i soudci se nejčastěji dotazují na osobnost pachatele, na jeho paměť, motivaci a nebezpečnost. Těmto otázkám je tedy věnován značný prostor právě ve druhé kapitole diplomové práce. Ke konci kapitoly popisují znaleckou činnost v zahraničí. Vždy je důležité porovnat systém, který funguje v podobné společnosti, s tím naším.

Závěrečná kapitola reflektuje výsledek znalce a aktuální problematiku spojenou se znaleckými posudky. Důraz je kladen na posouzení nadužívání znaleckých posudků, ale i na problematiku nedostatku soudních znalců. Dále jsou popsány nejčastější formální, procesní a obsahové vady. V poslední kapitole práce je dále uveden krátký výzkum týkající se psychologických posudků obsažených v trestních spisech a závěry z rozhovorů vedených se zadavateli znaleckých posudků.

1. Znalec

Znalec je v obecném smyslu slova osoba, která má znalosti z určitého odvětví. Existuje mnoho různých definic, které ho popisují obecně. Šámel a kol. (2013) ho charakterizuje takto: *„Znalcem je osoba se speciálními odbornými znalostmi a vědomostmi v určitém oboru, která tyto své speciální odborné znalosti a vědomosti využívá k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení.“* Jiná možnost je definovat znalce jako fyzickou nebo právnickou osobu, která je rozdílná od procesních stran (Heinz, 2009). V neposlední řadě lze obě výše zmíněné definice spojit a konstatovat, že znalec je *„osobou se speciálními odbornými znalostmi, rozdílnou od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení, která je přibrána pro objasnění konkrétní skutečnosti důležité pro trestní řízení, jejíž objasnění takové odborné znalosti vyžaduje“* (Bartoníková a Fryšták, 2011).

1.1 Právní úprava znalectví v České republice

Pokud se podíváme na pojem znalectví, zjistíme, že ani ten nelze jednoznačně definovat. Nejčastěji se setkáme s výkladem, který považuje znalectví za synonymum pro znaleckou činnost. Znalecký ústav bezpečnosti a ochrany zdraví popisuje znalectví jako činnost, která je vykonávána ve veřejném zájmu. Může sloužit též jako ochrana práv fyzických nebo právnických osob (www.zuboz.cz, 2016). Znalectví můžeme vnímat též jako znalecké zkoumání, které *„nelze chápat jen jako jakési izolované části činnosti znalce, například vlastní zkoumání nebo „výstup“ činnosti, tedy znalecký posudek, ale jako komplexní činnost znalců, která se děje ve formě stanovené procesními předpisy“* (Heinz, 2009).

Cílem jednotné úpravy nebylo vytvořit vyčerpávající předpis plný do detailu specifikovaných situací, ale spíše vytvořit rámec, který by upravil problematiku znalectví obecně. Konkrétním problémům by se měly adresně věnovat podzákoné právní předpisy.

Základní zákon č.36/1967 Sb., který je účinný od 1. 7. 1967, se kromě problematiky znalectví věnuje i značně se lišícímu tlumočnictví. Zákon je starý bezmála padesát let a za celou dobu byl jen výjimečně novelizován. Ačkoliv došlo v posledních deseti letech ke třem významným novelizacím, ani tak nejsou změny dostatečně účinné. Základní a řekněme důležité instituty a pojmy ovšem tento zákon vymezuje.

V návaznosti na zákon č.36/1967 Sb. byla vydána vyhláška ministerstva spravedlnosti č.37/1967 Sb. k provedení tohoto zákona. Vyhláška blíže specifikuje jednotlivé pojmy a upravuje jejich výklad.

Problematika znalectví je v trestním právu upravena hned v několika zákonech. Stěžejní je zákon č.141/1961 Sb. Trestní řád, který upravuje primárně problematiku znalců v hlavě páté, oddílu čtvrtém §105 až 111. Další zmínku o znalectví nalezneme např. v §89 odst. 2, kde jsou demonstrativně vyjmenovány důkazní prostředky (Šámal, 2008). Dalším právním předpisem obsahujícím pojmy znalectví a znalec je zákon č.40/2009 Sb. Trestní zákoník. Ve zvláštní části v §346 je upravena křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek. „*Kdo jako znalec podá nepravdivý, hrubě zkreslený nebo neúplný znalecký posudek, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti*“ (Jelínek, 2009).

Právní úprava věnující se znalectví je v ostatních zákonech spíše minimalistická. V občanském soudním řádu bychom jí našli v §127 a v §127a. Ve správním řádu je upravena v §56 – důkaz znaleckým posudkem.

1.1.1 Historie

V předchozí podkapitole je popsána současná právní úprava, která ovšem prošla dlouhým vývojem. Předcházelo jí mnoho právních předpisů i tradice spjaté se znaleckou činností jako takovou. Jejich znalost přináší mnoho použitelných souvislostí a lépe odbornému čtenáři objasní vývoj znalectví. Nelze zapomenout na fakt, že se znalecká činnost často zabývá minulostí, a tak by její opomenutí znamenalo vážný nedostatek.

První náznaky znalecké činnosti můžeme objevit již ve starověku, kde se jednalo zpravidla o záznam z pitvy. Ovšem o znalectví v dnešním slova smyslu rozhodně nešlo. Ke změně dochází na přelomu 18. a 19. století, kdy se v trestním řízení začínají vyskytovat tzv. znalé osoby. Znalec je pouhým pomocníkem soudce a ten má možnost volby, zda bude k posudku přihlížet (Bradáč, 2010). V roce 1873 dochází k vydání Trestního řádu soudního (zákon č.119/1873 ř. z.), který v kapitole jedenácté, nazvané O ohledání a o znalcích, upravuje znaleckou problematiku. Znalecký posudek se stává samostatnou formou důkazu (Křístek, 2013).

Za zásadní zlom lze považovat vládní nařízení č. 269/1939 Sb., o seznamech stálých soudních znalců. Právní předpis strukturoval členění znalců podle jednotlivých oborů a stal se inspirací pro poválečnou právní úpravu (Brož, 2011). Po přelomovém vládním nařízení došlo po deseti letech k vydání zákona o stálých přísežných znalcích a tlumočnících (zákon č.167/1949 Sb.). Dochází k vůbec prvnímu legislativnímu spojení znalecké a tlumočnické činnosti (Ševčík a Ulrich, 2015).

Zákon č.167/1949 Sb. byl zrušen po deseti letech. Nově byl nahrazen zákonem č. 47/1959 Sb. o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků. Seznam znalců nahradil seznam organizací, které mají za úkol označit své pracovníky schopné podat znalecký posudek. Jen ve výjimečných případech mohl být úkon svěřen jednotlivci (Křístek, 2013). Výše zmíněný zákon nebyl v praxi moc úspěšný a následně došlo k jeho nahrazení zákonem č.36/1967 Sb., jenž je platný do dnešních dní.

1.1.2 Jmenování znalce

Předpokladem pro výkon znalecké činnosti je jmenování znalcem, složení slibu a zápis do seznamu znalců. Jmenování znalce je upraveno v oddíle II v §3-7 znaleckého zákona. Znalcem může být pouze občan České republiky, občan jiného členského státu, kterému bylo vydáno potvrzení o přechodném pobytu nebo povolení k trvalému pobytu nebo státní příslušník jiného členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu. Musí být bezúhonný a způsobilý k právním úkonům. V neposlední řadě musí se jmenováním souhlasit (Dorfl, 2009).

Kvalitní znalecký posudek nemůže vytvořit kdokoliv. Znalec proto musí kromě obecných náležitostí splňovat i náležitosti speciální, které jsou uvedeny v §4 odst. 1 písm. e) a f). Musí mít potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, v němž má jako znalec působit a musí mít takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro řádný výkon znalecké činnosti. Blíže se problematice potřebných znalostí, zkušeností a osobních vlastností u znalců psychologů budu věnovat v kapitole dvě.

Zajímavé je, že ani po splnění všech náležitostí, není na jmenování právní nárok. Ústavní soud v roce 2004 judikoval, že každému, kdo požádá o jmenování znalcem, nevzniká právní nárok na jmenování znalcem pouhým splněním všech podmínek. Jmenování do funkce tedy není právem každého občana (II. ÚS 153/2004). K doplnění lze dodat, že znalce jmenuje ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu.

1.1.3 Práva a povinnosti znalce

Práva a povinnosti znalce nejsou v české právní úpravě jasně a strukturovaně vymezeny, ovšem lze je dovést jak ze znaleckého zákona a doplňující vyhlášky, tak i z trestního řádu a ostatních předpisů obsahujících ustanovení o znalcích.

Ze zákona o znalcích a tlumočnících vyplývá právo vykonávat znaleckou činnost i mimo obvod krajského soudu, v jehož seznamu je znalec zapsán §9 odst. 1. Dále je znalec oprávněn přibrat si konzultanta k posuzování zvláštních dílčích otázek §10 odst. 2 a též právo odepřít v závažném případě podání posudku.

Naopak v Trestním řádu nalezneme taková práva jako právo být přítomen výslechu obviněného a svědků a klást jim případné otázky, právo zúčastnit se jiného procesního úkonu, pokud je takový úkon pro vypracování znaleckého posudku významný a právo nahlédnout do spisů. Všechna tato práva jsou uvedena v §107 odst. 1 TŘ. Bez možnosti naplnit svá výše uvedená práva by znalec nemohl vypracovat kvalitní znalecký posudek a jeho práce by pozbyla významu.

Mezi povinnosti patří složení slibu do rukou toho, kdo jej jmenoval, vykonávat znaleckou činnost včas a řádně, vykonávat znaleckou činnost osobně, oznámit důvody podjatosti, podat posudek v řízení před státním orgánem, vést si znalecký deník a dostavit se na předvolání k orgánům činným v trestním řízení. Po složení slibu musí znalec dodržovat právní předpisy, plně využívat všechny znalosti a zachovávat mlčenlivost. Důraz kladený na povinnou mlčenlivost je obzvlášť zřetelný u znalců v oboru zdravotnictví, kam řadíme i znalce psychologa.

V Trestním řádu v §106 nalezneme povinnost dostavit se na předvolání k soudu a bez odkladu oznámit skutečnost, pro kterou by byl znalec vyloučen. Dále §110a uvádí, že znalecký posudek předložený stranou musí kromě všech předepsaných náležitostí obsahovat i potvrzení znalce, že si je vědom následků podání vědomě nepravdivého posudku. Z Trestního zákoníku plyne povinnost vyhotovit posudek řádně.

Právní úprava povinností není dokonalá a celá řada z nich není v zákonech (resp. podzákoných právních předpisech) uvedena. Osobně za hlavní mezeru v zákonné úpravě považuji nevyžadování dalšího vzdělávání. Existuje celá řada kurzů a seminářů, kterých se mohou soudní znalci zúčastnit, ovšem převážná většina z nich není povinná. Psychologie je věda, která se neustále vyvíjí a neznalost aktuálních trendů vede k nekvalitním a neaktuálním znaleckým posudkům.

1.1.4 Zánik práva vykonávat znaleckou činnost

Každý znalec musí dříve či později ukončit svou znaleckou činnost. Právní skutečnosti, které k tomu kroku vedou, jsou upraveny v §20a znaleckého zákona. Právo vykonávat znaleckou činnost zaniká:

- Smrtí.
- Prohlášením za mrtvého.
- Zbavením způsobilosti k právním úkonům, nebo omezením způsobilosti k právním úkonům.
- Pravomocným odsouzením za úmyslný trestný čin nebo pravomocným odsouzením za nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti znalce.
- Pravomocným uložením sankce vyškrtnutím ze seznamu znalců.
- Na základě písemné žádosti o vyškrtnutí ze seznamu znalců podané ministru spravedlnosti nebo předsedovi krajského soudu.

U znalců nezapsaných do seznamu (znalců ad hoc) zaniká oprávnění podáním posudku. Ještě než dojde u znalce k zániku práva vykonávat znaleckou činnost, může u něj dojít k tzv. pozastavení práva. Jedná se o preventivní opatření, o kterém rozhoduje předseda krajského soudu nebo ministr spravedlnosti. K pozastavení práva může dojít v případě, že bylo proti znalci zahájeno trestní řízení pro úmyslný trestný čin, nebo došlo k zahájení řízení o způsobilosti znalce k právním úkonům, popř. má znalec na základě pravomocného rozhodnutí nastoupit výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody. Další podrobnosti pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost jsou uvedeny v §20 znaleckého zákona.

1.1.5 Odpovědnost znalce

Znalecký posudek, který znalec vypracovává, má v řadě případů velmi výrazný vliv na výsledek trestního řízení. Proto musí být znalec za porušení předepsaných povinností odpovědný. V úvahu přicházejí tři typy odpovědnosti – odpovědnost občanskoprávní, správní a trestní. Odpovědnost lze dále rozdělit na odpovědnost smluvní vyplývající se smlouvy a odpovědnost zákonnou vyplývající ze zákona.

Odpovědnost znalce je úzce spjata s otázkou povinného pojištění znalce tzv. pojištění profesní odpovědnosti. Současná právní úprava se o této problematice

nezmiňuje, a tudíž je profesní pojištění v rukou samotných znalců a jeho uzavření závisí čistě na jejich dobré vůli. Zatím nikomu se nepodařilo přidat paragraf upravující povinné pojištění znalců do relevantního zákona. Více o této problematice pojednám v následující podkapitole.

1.2 Předpokládané změny zákona o znalcích a tlumočnících

Zákon č.36/1967 Sb. byl naposledy novelizován v roce 2011 a to zákonem č.444/2011 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012. Novela zákona upravila jmenování znalců, výkon znalecké činnosti, odměňování a náhradu nákladů, pozastavení práva vykonávat činnost znalce, zánik práva vykonávat tuto činnost a správní delikty (www.znaleckyportal.cz). I když od té doby uplynuly pouhé čtyři roky, mnozí odborníci i organizace volají po další novelizaci.

Zatím poslední návrh novely znaleckého zákona podal poslanec Martin Plíšek. Jednalo se o poslaneckou iniciativu, se kterou ovšem pravděpodobně neuspěje. Důvodem je hlavně fakt, že ministerstvo spravedlnosti pracuje na vlastním návrhu novely zákona (www.ceska-justice.cz). Datum jeho uveřejnění není v současné době známé.

Poslanec Plíšek přišel ve svém návrhu s povinnou vstupní zkouškou a s ověřováním odborných znalostí znalců. Obě změny by jistě přispěly k zlepšení profesní úrovně znalců, ovšem hlavním problémem návrhu je jeho nedostatečné rozpracování včetně financování změn (www.ceska-justice.cz).

Novela vytvořená ministerstvem spravedlnosti bude pravděpodobně obsahovat mnoho nových paragrafů. Lze předpokládat, že by se v ní mohly objevit některé body, které byly zamítnuty při poslední novelizaci. Taková domněnka platí za předpokladu, že budou lépe definovány a dopracovány. Mohlo by se jednat o kurz pro znalce na Justiční akademii nebo povinné celoživotní vzdělávání (www.ejustice.cz).

Další diskutovanou změnou by mohlo být zavedení povinného pojištění. V roce 2009 se uvažovalo o pojištění odpovědnosti do 1 000 000 Kč (www.ejustice.cz). Částka, o kterou by se jednalo v letošním roce, zatím není známá. Pojištění, jenž zůstává stále ještě fakultativní, je ovšem nabízeno téměř všemi pojišťovacími institucemi. Je definováno jako: *„Pojištění určené kvalifikovaným profesionálům, na jejichž práci jsou kladeny vysoké požadavky, protože jejich chyby mohou mít závažné následky“*

(www.generali.cz). Otázkou zůstává, jak se vypořádat s příležitostnými znalci, u kterých by zavedení povinného pojištění vedlo k nákladům, které by předčily příjmy. Nabízí se možnost zavedení povinného pojištění jen u některých znaleckých oborů s větší pravděpodobností lidského selhání nebo se započtením nákladů na pojištění do ceny posudků.

S novelizací zákona o znalcích jde ruku v ruce novelizace prováděcí vyhlášky. Vyhláška č.37/1967 Sb. byla naposledy novelizována v roce 2002 (s účinností 1. 1. 2003). Největší diskuzi vyvolává změna §16, obsahující sazby odměn za znalecké posudky. Návrhů je několik. Jeden z nich neuvažuje o změně sazby, druhý naopak předpokládá zvýšení o 100% (z max. 350 Kč na 700 Kč). Další možností je stanovení pevné částky a zároveň s ní i procenta z režijních nákladů (www.znaleckyportal.cz). Jiným řešením je zvýšení hodinové sazby v případě posudků tvořených pro stát, které by ovšem znamenalo současné odstranění možnosti nechat si zaplatit smluvní cenu za posudek, který v rámci trestního řízení znalci nevypracovávají pro soud. Ceny takovýchto posudků žádný předpis dosud neupravuje. Není se čemu divit, že s takovouto změnou znalci nesouhlasí (www.zpravy.aktualne.cz).

2. Znalec psycholog

Znalec psycholog je jako každý jiný znalec, „*Osobou, která prostřednictvím svých odborných znalostí posuzuje skutečnosti, které byly soudem určeny*“ (Matoušková, 2013). Formálně se odlišuje hlavně svým zařazením do znaleckého oboru, resp. odvětví.

Každý znalec působí v některém z oborů a v některém z odvětví (Fryšták a kol., 2009). Zvláštností soudních znalců psychologů je, že spadají pod dva různé obory. Část z nich je registrována v oboru Školství a kultura, část v oboru Zdravotnictví. V oboru Školství a kultura působí v současné době 137 znalců. V druhém oboru, podoboru psychiatrie, je to 123 znalců psychologů (www.justice.cz). Jednoduchým součtem bychom mohli mylně předpokládat, že v České republice působí 206 znalců. Není tomu ovšem tak. Někteří znalci jsou zapsáni v obou oborech zároveň (Samková, 2011).

OČTŘ neoslovují kteréhokoliv znalce psychologa, ale přihlížejí k jeho zvláštní specializaci. V oboru Školství a kultura působí ovšem nejvíce psychologů bez specializace. Mezi časté specializace patří klinická psychologie, dětská psychologie či pedopsychologie, dopravní psychologie, forenzní psychologie a specializace na syndrom zavrženého rodiče. Naopak mezi rarity patří psychologie krizí a mimořádných událostí nebo psychologie ve sportovní činnosti. V oboru zdravotnictví, podoboru psychiatrie je s velkou převahou zastoupena specializace klinická psychologie (111 znalců). Nalezneme zde ovšem i odborníky na forenzní psychologii nebo sexuální psychologii.

Pokud se podíváme na počty znalců psychologů podle kraje, ve kterém jsou zapsaní, zjistíme, že jsou znalci nerovnoměrně rozmístěni. Nejvíce znalců je zapsáno v Západočeském kraji (24). V Jihomoravském kraji je jen o jednoho znalce méně. V hlavním městě Praha, kde by se předpokládalo nejvíce zapsaných znalců, je jich 21. Nejméně znalců z oboru Školství a kultura je zapsáno v Jihočeském (14) a Středočeském kraji (12). V oboru Zdravotnictví je situace diametrálně odlišná. Nejvíce znalců je zaregistrováno v Hlavním městě Praha (37). Druhým nejvíce zastoupeným krajem je kraj Severomoravský (31). Ve Středočeském a Jihočeském kraji nejsou znalci stejně jako u předchozího oboru příliš často zastoupeni. Ve Středočeském

kraji jsou zapsány 4 znalci a v Jihočeském pouze 2. Vůbec nejhůře je na tom kraj Východočeský, kde není zapsán ani jeden znalec (www.justice.cz).

Velmi často se mluví o nadužívání znaleckých posudků. Otázkou tedy je, kde berou OČTŘ, resp. další osoby, kteří chtějí využít znaleckých posudků, dostatek znalců. Někteří z nich musí využít služeb znalců psychologů z jiných krajů, což ovšem zákon nezakazuje, ale jistě se tím navyšují náklady na jednotlivé znalecké posudky. Rostou v takovém případě počty soudních znalců? Je zvláštní, že nikoliv, ba naopak. Před pěti lety bylo v oboru Školství a kultura zapsáno o 14 znalců více a v oboru Zdravotnictví dokonce o 25 znalců více (Samková, 2011). V následujících letech byl zaznamenán rovnoměrně klesající počet soudních znalců. Proč tomu tak je, nelze jednoznačně říci.

Jak je uvedeno v první kapitole, znalec psycholog se liší od ostatních znalců i ve svých znalostech a zkušenostech. Jmenovat znalcem lze toho, kdo podle §4 odst. 1 písm. e) znaleckého zákona „*Absolvoval speciální výuku pro znaleckou činnost, jde-li o jmenování pro obor, v němž je taková výuka zavedena*“.

Jelikož je v České republice psychologie vyučována na vysokých školách, lze ze zákona dovodit, že pro výkon činnosti soudního znalce v oboru psychologie je zapotřebí vysokoškolského vzdělání. Tento obor je v současnosti vyučován buď v bakalářském a navazujícím magisterském studiu, nebo v magisterském studiu. Z poučení, které je poskytováno absolventům bakalářského studia, vyplývá, že k výkonu profese nestačí pouze bakalářský titul, ale je zapotřebí titulu alespoň magisterského. Titul Mgr. z oboru psychologie lze v roce 2016 získat na pěti různých fakultách¹. Mnoho znalců má ovšem vzdělání i vyšší. Nejčastěji se jedná o titul PhDr., který má u svých jmen uvedena více než polovina znalců psychologů. Výjimkou není ani titul Ph.D. nebo CSc. Naopak znalců, kteří mají titul Doc. je pouze šest. Profesoři jsou mezi znalci jen tři (www.justice.cz).

Znalecký zákon neuvádí, co přesně je myšleno pod pojmem zkušenosti. Z obecné praxe lze dovodit, že se jedná o zkušenosti v oboru, nejlépe v psychodiagnostice, v délce nejméně deseti let. Psycholog může těchto zkušeností nabýt jak v klinické praxi, tak i ve své vlastní praxi doplněné nejčastěji psychologickým výcvikem.

---

¹ Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta a Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita v Brně – Filozofická fakulta a Fakulta sociálních studií, Univerzita Palackého v Olomouci – Filozofická fakulta

V §4 odst. 1 písm. f) znaleckého zákona je uvedeno, že znalec „*Má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou činnost může řádně vykonávat.*“

Výčet těchto vlastností není opět nikde uveden, ovšem lze předpokládat, že se jedná o vlastnosti nutné k vypracování kvalitního a odborného, znaleckého posudku. Nezbytná je pečlivost, svědomitost, čestnost, trpělivost a předpoklady k práci s pachateli a oběťmi trestných činů. Ověřování těchto vlastností před jmenováním soudním znalcem ovšem podle všech dostupných materiálů neprobíhá a lze jen těžko říci, jestli by vůbec bylo možné.

2.1 Znalecký posudek

Znalecký posudek je nepochybně jedním z významných důkazních prostředků. Jeho prostřednictvím se objasňují skutečnosti důležité pro trestní řízení, které vyžadují určité specifické odborné znalosti, jimiž orgány činné v trestném řízení nedisponují. Ze zásady volného hodnocení důkazů vyplývá, že ani jeden důkaz nemá určenou svoji důkazní sílu, ovšem OČTŘ přikládají mnohdy stěžejní význam právě znaleckému posudku (Fryšták, 2014). Nejvíce bývá zohledňován právě posudek psychologa znalce.

Podnět k vypracování znaleckého posudku musí dát osoba odlišná od znalce. Nejčastěji se jedná o vyšetřovatele, který již v přípravném řízení předloží znalci znalecké zadání a vyžaduje vypracování posudku. Znalec požadovaný posudek předkládá písemně. Pouze v případně nejasnosti je znalec volán i k ústnímu přednesu. Státní zástupce figuruje v roli zadavatele velmi zřídka. V hlavním řízení jsou z OČTŘ nejčastějšími zadavateli soudci. Jedná se buď o samosoudce, nebo o předsedy senátu. O vypracování znaleckého posudku může požádat i obžalovaný, resp. jeho právní zástupce.

Náležitosti znaleckého posudku jsou definovány převážně ve znalecké vyhlášce a to v §13. Ve druhém odstavci je uvedeno: „*V posudku uvede znalec popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhrn skutečností, k nimž při úkonu přihlížel (nález), a výčet otázek, na které má odpovědět, s odpověďmi na tyto otázky (posudek).*“ Znalecký zákon se k této problematice téměř nevyjadřuje. Jediná zmínka je v §13, kde stojí: „*Podává-li znalec posudek písemně, je povinen každé jeho vyhotovení podepsat a připojit otisk pečeti.*“

V praxi má psychologický soudně - znalecký posudek pětičlennou strukturu, skládající se ze zadání úkolu, stručného výpisu ze spisové dokumentace, vlastního psychologického vyšetření, závěru posudku a formálních náležitostí (Čírtková, 1998). Mezi formální náležitosti posudku patří stvrzení platnosti a autorství skrze datum, identifikační údaje znalce a jeho znaleckou doložku.

Pokud se podíváme na znalecký posudek jako na hmatatelnou věc, existují i zde určité předepsané náležitosti. Fryšták a Krejčí (2009) uvádějí: „*Posudek musí být sešit, jednotlivé strany očíslovány, sešivací šňůra připevněna k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečeti.*“

Z předchozích odstavců vyplývá, že znalecký posudek vypracovaný psychologem není ve velké většině případů povinný. Ovšem existují i výjimky. Podle zákona č. 218/2003 Sb. §58 odst. 1: „*K vyšetření duševního stavu mladistvého přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.*“

Fakultativní přibrání dvou znalců najednou není nic neobvyklého. Psycholog bývá často přibírán k tzv. diferenciální diagnóze, při které spolupracuje s psychiatrem nebo k doplnění znaleckého posudku z oboru psychiatrie z důvodů doplnění subjektivní stránky spáchaného trestného činu (Čírtková, 1998). Fakultativní přibrání jednoho znalce psychologa závisí na rozsahu odborných problémů, jejich významu a závažnosti. V praxi ovšem nezřídka dochází k situaci, kdy je znalecký posudek v přípravném řízení vypracován na pokyn státního zástupce s tím, že ho vyžaduje soud. Ze strany soudců naopak zaznívá, že se znalecké posudky často dělají zcela zbytečně (Fryšták, 2014).

Soudně - znalecké psychologické zkoumání obviněného se v České republice uplatňuje nejčastěji v případech nedbalostních trestných činů, případech spojených s autoagresí, u TČ spáchaných mladistvými pachateli a u TČ proti životu. U nedbalostních TČ se psycholog zaměřuje na přezkoumání nečekaného lidského selhání. Posudek má v takovýchto případech značný význam pro právní kvalifikaci a rozhodnutí. U případů spojených s autoagresí se jedná o sebepoškozování nebo o pokus o sebevraždu ve vyšetřovací vazbě. U mladistvých se vyžaduje psychologický posudek hlavně z důvodů posouzení duševní a sociální vyspělosti. Při spáchání TČ proti životu jsou znalci ustavováni kvůli povaze činu, způsobu provedení nebo chování pachatele po činu, které nasvědčují, že odborné posouzení je

potřeba (Čírtková, 1998). Pokud bychom chtěli být konkrétnější, nejčastěji je soudní znalec přibrán k posouzení pachatele obviněného z TČ uvedeného v §140 (Vražda), §141 (Zabití), §143 (Usmrcení z nedbalosti), §145 (Těžké ublížení na zdraví), §185 (Znásilnění), §187 (Pohlavní zneužití), či §199 (Týrání osoby žijící ve společné domácnosti). Méně často až výjimečně jsou vyžadovány posudky na pachatele TČ uvedeného v §170 (Zbavení osobní svobody), §189 (Kuplířství), či §233 (Padělání a pozměnění peněz). Obecně lze ovšem říci, že vyžádat si psychologický znalecký posudek, mohou OČTŘ na jakýkoliv trestný čin. Znalec totiž není skutkovou podstatou trestného činu nijak limitován a je tedy schopen vyšetřit každého pachatele.

2.1.1 Znalecké zadání

Znalecké zadání, nebo též znalecké otázky, jsou základem znaleckého posudku. Cílem znalce je na vymezené otázky odpovědět s použitím svých znalostí a psychologických metod. Otázky pokládané OČTŘ musí být jednoznačné a srozumitelné. Znalci po jejich přečtení musí být jasné, jaké úkoly mu byly zadány. Znalecké otázky jsou vždy otázkami skutkovými (quaestio facti), jelikož znalec se k jiným než skutkovým otázkám vyjadřovat nemůže. V některých případech se stává, že se znalec vyjádří i k otázkám právním, ačkoliv mu tato pravomoc nepřísluší. Znalecký posudek právním názorem není znehodnocen, ale soudce k němu nepřihlíží.

Znalecké zadání obsahuje větší či menší počet otázek. „*Otázka je z hlediska psychologického projevený a adresovaný zájem o nějakou informaci. Z hlediska logického je to věta (výraz), již se nějaká informace požaduje, výzva k podání odpovědi*“ (Knapp, 2000). Otázky by měly být formulovány tak, aby na ně znalec zvládl odpovědět. Nesmí se tudíž jednat o otázky, které jsou s přihlédnutím k technickému a vědeckému stavu poznání nezodpověditelné (Smejkal, 2008).

Aby bylo možné na otázky odpovědět, měly by se zadavatelé řídit základními zásadami. Podle Chmelíka (2005) jsou to tyto zásady:

- „1) *Otázky musí být srozumitelné a směřovat k meritu věci.*
- 2) *Otázky nesmí vybočovat z technické (odborné) proveditelnosti, přijatelnosti a kompetence znalce.*
- 3) *Otázky nesmí předjímat právní hodnocení věci.*

4) Při stanovení otázek a úkolů znalci je třeba zvažovat míru jejich obecnosti a konkrétnosti.

5) Otázky a úkoly nesmí znalce nutit překračovat jejich kompetence.

6) Znaleckým zkoumáním nelze napravovat vadný postup orgánů činného v trestním řízení.

7) Nelze úkolovat znalce k provedení takových úkonů, k jejichž provedení je příslušný pouze orgán činný v trestním řízení.

8) Ve složitých případech je třeba znění otázek a rozsahu znaleckého zkoumání předem konzultovat se znalcem.

9) Ke zpracování odborného vyjádření nebo znaleckého posudku stanovit znalci lhůtu, případně další podmínky zpracování odborného vyjádření nebo znaleckého posudku, např. rámcově vymezit stanovení odměny.“

Výčet otázek by měl tvořit logicky navazující systém odborných dotazů, který by měl znalce vést k tomu, aby jeho zkoumání bylo vyčerpávající a tudíž, aby byl jeho posudek úplný. Položené otázky nesmí být klamavé a úskočné (Straus, 2012). Zároveň nesmějí otázky překračovat hranice odborné kompetence znalce, tj. k zodpovězení otázky musí mít znalec potřebné odborné znalosti a zkušenosti a ne ji řešit jen na základě obecných znalostí a zkušeností. Křístek (2013) dále uvádí: „Soubor otázek musí tvořit logicky navazující systém (zpravidla od obecných otázek k otázkám detailním atp.). Položené otázky nesmí být sugestivní ani návodné.“

Znalecké otázky, které jsou pokládány znalcům psychologům, by měly být co nejpřesněji vymezené. Z odborných závěrů znalce totiž OČTŘ velmi často vyvozují důsledky pro právní posouzení věci. Může jít např. o polehčující nebo přitěžující okolnosti. V současné právní praxi se ustálil určitý okruh otázek, na které znalci z oboru psychologie nejčastěji odpovídají. Podle Čírtkové (1998) lze říci: „Tato typická, obvyklá zadání lze současně chápat jako orientační vymezení kompetence psychologů znalců, podle níž se postupuje v praxi.“ Okruhy, ke kterým se psycholog vyjadřuje, jsou zpravidla následující:

- Posuzování osobnosti obviněného (obžalovaného).
- Posuzování kriminální motivace, event. chování.
- Posuzování věrohodnosti.
- Posuzování interpersonálních vazeb, vlivů prostředí na osobnost.

- Posuzování kriminálního vývoje osobnosti (nebezpečnosti pachatele) a možnost jeho resocializace (Čírtková, 1998).

Na první pohled by se mohlo zdát, že je znalci psychologovi pokládáno vždy pět otázek, každá z jednoho okruhu. Ovšem není tomu tak. Záleží na zadavateli, kolik otázek znalci položí. V případech vypracování znaleckého posudku na pachatele trestného činu je nejčastěji pokládáno sedm až osm otázek (viz. Příloha č. 1). Můžeme se ale setkat i s odlišným počtem otázek a to od pouhých tří až po patnáct. Lze říci, že nižší nebo vyšší počet otázek by již neplnil účel znaleckého posudku, jelikož by se jednalo o otázky buď zcela obecné, nebo naopak tak specifické, že by nebylo v silách znalce kvalitně na ně odpovědět.

Při srovnání znaleckých zadání si lze všimnout, že OČTŘ často používají stejné formulace otázek, pokud jde o posouzení pachatele trestného činu. Lze vysledovat, že se otázky nemění v závislosti na spáchaném trestném činu, resp. jeho právní kvalifikaci, ale spíše s osobou zadavatele. Ke změně a snížení počtu kladených otázek dochází v případech, kdy je psycholog jen jeden ze znalců přibraných k posouzení pachatele. Více otázek je v takové situaci zpravidla kladeno psychiatrům (viz. Příloha č. 2).

Typově stejné otázky, kladené znalcům psychologům, vypadají takto:

- Jaká je úroveň a struktura intelektových funkcí (rozumových schopností) posuzovaného?
- Jaká je struktura osobnosti posuzovaného?
- Jaká je úroveň a ovládnutí agresivity posuzovaného?
- Jaká byla z psychologického hlediska motivace při údajném páčení trestného činu?
- Jaké jsou převažující psychologické obranné mechanismy posuzovaného?
- Jaká je úroveň sociálních vztahů posuzovaného. (Proveďte rozbor vztahu posuzovaného a poškozeného)?
- Jaká je z odborného hlediska prognóza dalšího vývoje osobnosti posuzovaného ve vztahu k protispolečenskému jednání a jeho resocializace?
- Jaké další skutečnosti považuje znalec za důležité sdělit?

Každá znalecká otázka by měla být položena samostatně. Pokud je položeno více otázek současně (např. „posuďte osobnost a intelekt obviněného“ nebo „jak reaguje obžalovaný na zátěžové situace, např. při konfliktu, stresu, frustraci, deprivaci“) jedná se o nepřehledné znalecké otázky.

V případech, kdy jsou posuzovanými osobami lidé mladší 18 let, bývají otázky kladené znalcům psychologům odlišné. Základní otázky na posouzení osobnosti, intelektu a motivace pachatele zůstávají, ovšem přidávají se specifické otázky:

- „*Jaká je obecná věrohodnost nezletilého?*
- *Byly u zkoumané osoby zjištěny sklony ke zveličování události, popř. sklony ke lhavosti a konfabulaci?*
- *Jaký je psychický stav zkoumané osoby v současné době?*
- *Navrhuje znalec ze svého hlediska nějaká opatření, pokud ano, konkrétně jaká?“* (Procházková, 2013).

Na závěr podkapitoly je nutné připomenout, že znalecká zadání musí být v souladu s oborem, ve kterém je znalec jmenován. Stává se, že jsou znalci psychologovi kladeny otázky, které nespadají do jeho kompetence, ale do kompetence znalce psychiatra. Takováto nepřipustnost byla dokonce judikována. Nejvyšší soud v rozhodnutí (3 Tz 139/2000) uvedl, že znalci z oboru klinické psychologie nepřísluší posuzovat otázku, zda byl pachatel schopen rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost a zda byl schopen své jednání ovládat. Takovouto otázku mohou na základě vyšetření duševního stavu pachatele posoudit pouze znalci z oboru psychiatrie.

2.1.2 Rozdíly mezi znaleckým posudkem psychologa a psychiatra

Oba znalci, jak psycholog, tak i psychiatr, mají stejná práva a povinnosti. Platí u nich stejné podmínky pro jmenování, zánik práva vykonávat znaleckou činnost i pro právní odpovědnost. Mezi znaleckými posudky již rozdíly objevíme. Primární rozdíl je ovšem ve vzdělání odborníků. Znalec psychiatr je lékař, absolvent lékařské fakulty s vykonanou pětiletou atestační přípravou v oboru psychiatrie.

Na rozdíl od psychologa má titul MUDr., který lze v současné době získat na osmi různých lékařských fakultách². Soudních znalců, kteří jsou zapsáni v oboru zdravotnictví, podoboru psychiatrie, je v současnosti okolo 350, přičemž jen 45 z nich má obecnou specializaci – psychiatr. Ostatní znalci jsou většinou zaregistrováni se specializací dětská psychiatrie nebo sexuologie. Můžeme se ale setkat i se specializací ‚psychiatrie, léčení alkoholismu a jiných toxikomanií‘ nebo se specializací na gerontopsychiatrii (www.justice.cz).

Další rozdíly se objevují již při samotném vypracovávání znaleckého posudku, resp. při jeho zadávání ve smyslu jiných znaleckých otázek. Výčet znaleckých zadání, která jsou předkládána znalcům psychologům, byl uveden v předcházející podkapitole. Znalecké otázky kladené psychiatrům se diametrálně odlišují, i když velmi záleží na tom, zda jsou zadávány jen znalci z oboru psychiatrie, či jsou zadávány současně psychiatrovi a psychologovi. Typové otázky, které jsou kladeny znalcům psychiatrům, vypadají takto:

- Trpí obviněný nějakou duševní chorobou či poruchou?
- Byla tato duševní choroba či porucha u něho přítomna v době spáchání trestného činu?
- Ovlivnila případně zjištěná duševní choroba či porucha jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti a v jaké míře?
- Je obviněný v současné době schopen chápat smysl trestního stíhání?
- Je pobyt obviněného na svobodě nebezpečný a vyžaduje ochranné léčení, tedy zda je osobou nebezpečnou pro společnost, nebo naopak možný a za jakých podmínek?
- Objevuje se u obviněného závislost na alkoholu nebo toxických látkách, jestliže ano, tak v jakém rozsahu?
- Do jaké míry mohlo být jednání obviněného ovlivněno jinou osobou?
- Jaké další okolnosti dle uvážení znalce mají vliv na objektivní posouzení vyšetřované věci?

Obecně lze říci, že *„Psychiatr se základně vyjadřuje k otázkám přítomnosti či nepřítomnosti známek duševní poruchy, k chorobným změnám, k ovládacím*

---

²Univerzita Karlova – 1. lékařská fakulta, 2. lékařská fakulta, 3. lékařská fakulta, Lékařská fakulta v Hradci Králové, Lékařská fakulta v Plzni, Lékařská fakulta Masarykovi univerzity v Brně, Lékařská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Lékařská fakulta Ostravské univerzity.

a rozpoznávacím schopnostem a k případným léčebným opatřením“ (Pavlovský, 2012). Dále může psychiatr předložit názor na to, zda je pobyt obviněného na svobodě v důsledku jeho duševního stavu nebezpečný či nikoliv (Matoušková, 2013). Též může být tázán na vliv alkoholu či jiné návykové látky na jednání pachatele a případnou existenci závislosti (Pavlovský, 2010). Naproti tomu se „Psycholog zabývá psychologickým rozbořem osobnosti posuzovaného včetně jeho inteligence (která bývá někdy vyčleňována jako samostatná otázka), objasňováním jeho interpersonálních a širších sociálních vztahů, rozbořem motivačních činitelů, hodnocením z hlediska možnosti a pravděpodobnosti resocializace. Typickým požadavkem na psychologa je zhodnocení věrohodnosti“ (Pavlovský, 2012).

Rozdíly mezi znaleckými posudky obou znalců můžeme vidět i v rámci použitých metod při vyšetření pachatele trestného činu. Praktickým i teoretickým východiskem pro diagnostiku je v psychologii psychodiagnostika. Psychodiagnostika usiluje současně o měření i o kvantifikování psychických jevů skrze matematicko - statistické metody. V praxi soudního znalce jsou využívány jak metody klinické, tak i metody testové. (Holeček a kol., 2003).

Mezi metody klinické patří především pozorování a rozhovor. Pozorování je obecná metoda poznání, přičemž na duševní děje jiných osob můžeme usuzovat jen nepřímou, tzv. pozorování cizí psychiky (extrospekci). Cílem pozorování při konkrétním vyšetření jsou všechny projevy zkoumané osoby od vzhledu a oblečení, přes mimiku, gestikulaci a projevy emocí, až k metakomunikaci. Rozhovor prostupuje celým psychologickým vyšetřením jako jeho přirozené pozadí a rámec (Svoboda a kol., 2013). V případě, že se jedná o podrobný, diagnosticky zaměřený rozhovor, mluvíme o tzv. exploraci. S její pomocí zjišťujeme základní informace o názorech a postojích jedince a jeho součástí je i anamnéza, tedy detailní zjišťování údajů z minulosti pachatele. Rozhovor poskytuje soudním znalcům vždy jen subjektivní data, která mohou být zkreslená (Matoušková, 2013). Je potřeba, aby s tímto faktem znalec počítal.

Testové metody představují standardizované psychologické postupy. Můžeme je rozdělit na metody výkonové, projektivní a dotazníky. *„Výkonové testy zkoumají důležitou složku osobnosti, a to schopnosti. Ty nemůžeme měřit přímo, snažíme se je postihnout úrovní a kvalitou výkonu v různých oblastech (percepce, motorika, myšlení). Výkonové testy včetně testu inteligence a testů speciálních schopností (paměti,*

pozornosti...) nejvíce odpovídají nárokům na objektivitu a spolehlivost.“ (Matoušková, 2013). Projektivní testy jsou důležitou skupinou testů osobnosti. Podle Pavlovského (2012): „Vycházejí z předpokladu obecně platného principu projekce, podle kterého vnitřní uzpůsobení každého jedince ovlivňuje jeho apercepci, promítá se do jeho reakcí a zanechává osobité stopy v jeho produkci. Velkou předností testů tohoto typu je minimální možnost zkreslení ze strany vyšetřované osoby, protože ta nemá představu, co daný test sleduje.“ V dotaznících je pachateli předkládán soubor otázek či výpovědí, které se týkají názorů, zájmů, citů, či způsobu chování. Jejich výhodou je snadná administrace, naopak nevýhodou je možnost zkreslení ze strany pachatele. Pro minimalizace zkreslení bývá do dotazníků vkládána tzv. škála lži (Svoboda a kol., 2013).

Soudní znalci psychologové nikdy nevyužívají jen jeden test. Na míru konkrétnímu případu a pachateli sestaví baterii testů, která by měla co nejlépe reflektovat znalecké otázky. Výsledný znalecký posudek by měl být syntézou znalcových znalostí a zkušeností, správně aplikovaných psychodiagnostických metod a klinického vzhledu pachatele (Matoušková, 2013).

Psychiatrické vyšetření je odlišné od vyšetření psychologického. Skládá se z údajů rodinné a osobní anamnézy, přičemž nejdůležitější je zjištění relevantních okolností trestného činu. Psychiatr při zhodnocení „popisuje psychický stav a chování posuzované osoby, hodnotí její dosavadní vývoj a sociální adaptaci a dospívá k diagnóze.“ (Brihcín a Kalvach, 1997).

Psychiatrické vyšetření provádí znalec zpravidla formou ambulantního klinického vyšetření. Pro vypracování posudku musí znalec ve většině případů prostudovat zdravotnickou dokumentaci pachatele, ke které má podle Zákona o zdravotnických službách přístup (Švarc, 2014). Ve složitém diagnosticky nejasném případě může znalec požádat o umístění pachatele do psychiatrického zařízení za účelem jeho pozorování. Délka pozorování nesmí překročit dva, resp. tři měsíce. Takovéto umístění může nařídít jedině soud a to podle §116 odst. 2 Trestního řádu. Je-li obviněný ve vazbě, může mu být též nařízeno umístění do psychiatrického zařízení za účelem vyšetření. V současnosti je v České republice pouze jedno zařízení, které toto umožňuje a to Psychiatrické oddělení Nemocnice Vazební věznice Brno (Švarc, 2011).

2.1.3 Osobnost pachatele TČ

Hlavním úkolem soudně znaleckých posudků vypracovaných psychologem je napomáhat orgánům činným v trestním řízení (popř. obhájci obžalovaného) v řešení otázek, které se v různých aspektech týkají psychologických charakteristik pachatele (Pavlovský, 2012). Nejdůležitější otázkou, psychologického znaleckého posudku, je posouzení osobnosti pachatele. Pokud znalec správně a kvalitně zhodnotí a popíše osobnost pachatele, přinese OČTŘ důležité podklady. Osobnost pachatele se totiž promítá jak do formální, tak i do materiální stránky trestného činu. Nelze ale znevažovat další kladené otázky a stavět posudek pouze na osobnosti pachatele. V případech nejzávažnějších trestných činů, tam, kde je pachatelem osoba nezletilá či mladistvá, či v případech, kde je nezbytná hlubší znalost osobnosti pachatele jinak duševně zdravého, je však posouzení osobnosti věci naprosto nezbytnou a neoddiskutovatelně užitečnou. Při procesu dokazování se trestní právo procesní jen těžko obejde bez odborných psychologických znalostí problematiky osobnosti.

Pokud bychom chtěli osobnost definovat, stojí před námi nelehký úkol. Definice osobnosti totiž existuje nepřeborné množství. To je dáno tím, že se jedná o pojem natolik obsáhlý, že jej nelze objasnit stručným výrokiem a navíc každý autor popíše jen to, co považuje za nejdůležitější (Blatný, 2010). Nakonečný (1998) popisuje osobnost jako vnitřní psychickou podstatu člověka. Píše, že osobnost je pojmenováním pro individuální celek dispozic k psychickým reakcím, který způsobuje, že jednotliví lidé reagují v téže situaci rozdílně. Brichtín a Kalvas (1997) naopak uvádějí, že se jedná o „*Souhrn všech psychických projevů jedince, odlišujícího jej od kteréhokoli jedince jiného. Jde o otevřený organizovaný systém, jehož existence je možná pouze za stálé výměny energie a informace s okolím, jak fyzikálním, tak především sociálním, který se vlastním úsilím rozvíjí a zdokonaluje.*“ Pavlovský (2012) přiznává osobnost každému člověku. Zároveň říká, že se jedná o soubor psychických jevů, které jsou vázány na reálný život jedince. Nakonečný a Hyhlík (1977) chápou osobnost jako „*Organický celek duševního života zahrnující jak biologický základ jedince, tak i společenské podmínky jeho života včetně společenských vztahů.*“

Pojem osobnost otevírá prostor pro široké pole různých problémů, hledisek a otázek zkoumání. Mezi ty nejzákladnější patří: „*struktura osobnosti (tj. rozčlenění psychiky do určitých komponent, skladba vlastností jedince), dynamika osobnosti (tj. výklad chování a prožívání člověka, např. jak jedná ve stresu, jak se rozhoduje*

v konfliktních situacích apod.), vývoj osobnosti (tj. jakým způsobem vznikají konkrétní vlastnosti osobnosti), poznávání osobnosti atd.“ (Čírtková, 1998).

2.1.3.1 Struktura a dynamika osobnosti

Každý člověk se v podobné situaci zachová odlišně. Tento fakt lze vysvětlit rozdílností osobností, tj. rozdíly ve struktuře a dynamice osobnosti. Úkolem soudního znalce je popsat ve svém znaleckém posudku právě zmíněné rozdíly, které jednotlivého pachatele odlišují od ostatních, a pomocí metod je vymezit v rámci závěru.

Osobnost jako taková je tvořena dílčími složkami. Odlišné chování jedinců pak můžeme vysvětlit odlišnou skladbou složek, resp. silou, jakou spolu interagují. „*Struktura osobnosti odráží to, co je na člověku po psychické stránce stálé, co ho charakterizuje, a to, čím se v proměnlivých okolnostech vždy v nějaké míře projevuje*“ (Čírtková, 2015). V procesu poznávání struktury osobnosti je významný statistický a klinický přístup. Jedná se o obecné přístupy, které jsou odlišné od dílčích přístupů, se kterými přišli např. Eysenck nebo Freud (Čírtková, 2015).

Statistický přístup se zabývá složkami osobnosti, kterými jsou schopnosti, rysy, temperament a charakter, tedy takovými složkami osobnosti, které mohou být měřitelné podle testových psychodiagnostických metod.

Schopnosti můžeme definovat jako předpoklady nebo učenlivost pro určitou činnost. Jinými slovy lze říci, že se jedná o psychické vlastnosti, které podmiňují možnost osvojit si některé činnosti. Můžeme tím ale myslet také jen dosaženou úroveň některých psychických nebo psychofyziologických funkcí (Říčan, 2010). Příkladem schopností jsou prostorová představivost, slovní plynulost a pohotovost vnímání. Od dovedností se liší svou obecností. Vztah k praktickým činnostem ale získávají až skrze ně. Schopnosti může rozdělit na obecné a speciální. Mezi obecné schopnosti, které potřebujeme při výkonu téměř všech činností, patří bezesporu inteligence. Té je pro svou důležitost věnována samostatná podkapitola. Mezi speciální schopnosti, které se uplatní jen v některých činnostech, řadíme např. hudební sluch nebo herecké schopnosti. Pokud člověk projeví nadměru vyvinuté speciální schopnosti, hovoříme o nadání, talentu nebo genialitě (Šnýdrová, 2008).

„*Rysy osobnosti neboli duševní vlastnosti či dimenze osobnosti jsou popisnými prvky osobnostní struktury*“ (Šnýdrová, 2008). Jedná se o psychické

vlastnosti, které se projevují určitým způsobem prožívání, chování a jednání. Pro každého jedince je souhrn rysů příznačnou a relativně stálou charakteristikou. Rysy může rozdělit na dva druhy: vnější a vnitřní. Vnější rysy (behaviorální) můžeme pozorovat. Vnitřní rysy (emoční, kognitivní) odvozujeme z vnějších projevů. Často jsou osobnostní rysy vyjadřovány protikladně jako extroverze (zaměřenost na společnost) vs. introverze (zaměřenost na sebe), stabilita (odolnost) vs. labilita (neurotičnost), dominance (sklon vést) vs. submise (sklon podřizovat se), sebeovládání vs. nedostatek sebeovládání. Osobnostní rysy ve svém celku vytváří pro daného jedince typický osobnostní profil (Hřebíčková, 2011).

„Pojmem temperament označujeme v současné psychologii ty psychologické charakteristiky osobnosti, jež jsou vrozené (dědičné), můžeme u nich identifikovat biologický základ a týkají se formální (stylistické, průběhové, dynamické), nikoli obsahové stránky chování a prožívání“ (Blatný, 2010). Temperament můžeme vyčíst zejména ze způsobu vzniku a průběhu citových reakcí a z jejich síly. Můžeme ho pozorovat též v živosti mimiky, v síle gestikulace a v množství střídání emocí (Zentner a Shiner, 2012). Temperament zpravidla působí mimo vědomí a volní kontrolu. Vliv výchovy, učení a sociálních činitelů je velmi omezený. Temperament v průběhu socializace doznává jen nepatrných změn ve smyslu sladění autenticity jedince s normou sociální žádoucnosti. Tato dílčí složka struktury osobnosti určuje dlouhodobější emoční kvalitu a základní tón prožívání jedince (Cakirpaloglu, 2012).

„Charakter je v psychologii pojímán jako soubor vztahových vlastností, které mají morální kolorit. Projevuje se v situacích, kdy jedinec vyjadřuje svůj vztah k důležitým životním okolnostem“ (Čírtková, 2015). Do nejdůležitějších oblastí, ve kterých se vztahové vlastnosti projevují, počítáme vztah k sobě samému, vztah člověka k lidem a ke společnosti, vztah člověka k práci a vztah jedince k přírodě a světu jako takovému. Základními vztahovými vlastnostmi jsou sebedůvěra, sebepojetí, prosociabilita, důvěřivost, odpovědnost, vytrvalost, pracovitost a světonázorové postoje. V psychologii zaměřené na tuto dílčí složku struktury osobnosti se můžeme setkat s pojmy zralý či nezralý charakter, které se používají pro celkový popis charakterového založení nebo s pojmy silná stránka charakteru či ctnost (Blatný, 2010).

Klinický (individuální) přístup se oproti statickému přístupu zabývá samotnou individualitou jedince. Snaží se postihnout ty charakteristiky osobnosti, které podmiňují výsledné chování. Jedna z teorií uvádí, že k popisu osobnosti stačí

následující složky: schopnosti, sebezírání a nazírání na druhé lidi, subjektivní hodnocení osob, věcí a situací, individuální očekávání a sebekontrola a strategie chování.

Znalec psycholog v rámci znalecké otázky na osobnost pachatele hodnotí i dynamiku osobnosti. „*Dynamika se zabývá otázkami, jak duševní děje v závislosti na struktuře osobnosti a neustále se měnících podmínkách prostředí probíhají*“ (Pavlovský, 2010). Hlavním tématem dynamiky osobnosti je problematika motivace. OČTŘ kladou často ve znaleckých zadáních speciální otázku právě na motivaci pachatele trestného činu, a tudíž jí bude v rámci diplomové práce věnována vlastní podkapitola.

„*Diagnostika v psychologii má obecně širší význam než diagnóza psychiatrická či lékařská vůbec. Psychologická diagnóza znamená komplexní posouzení osobnosti zkoumaného jedince ve všech jeho základních vlastnostech a projevech. Zaměřuje se proto nejen na projevy patologie v duševním životě, ale zkoumá i jiné, nenarušené stránky osobnosti. Zároveň se psychologická diagnóza snaží i o kvantitativní vyjádření základních rysů osobnosti, jejich vzájemné proporce a konstelace tvoří vnitřní strukturu jedince*“ (Pavlovský, 2010). Psychodiagnostika struktury a dynamiky osobnosti tvoří základ odpovědi na otázku zhodnocení osobnosti pachatele TČ.

Klinické metody, které jsou používány při psychologickém vyšetření, jsou snad ve všech případech pozorování a rozhovor. Mezi méně často využívané metody patří analýza spontánních výtvorů (např. kresba).

Testových metod je na rozdíl od klinických více a to v řádu několika set. Každý psycholog používá při znaleckém vyšetření svou vlastní baterii testů, kterou ještě upravuje na míru daného pachatele. Obecně lze říci, že by měl psycholog v rámci standardního psychologického vyšetření použít test výkonový, projektivní a dotazník. V mnoha případech dochází ke kombinaci více testů z jedné kategorie, aby mohl znalec kvalitněji a lépe odpovědět na zadanou otázku. Pokud znalec posuzuje strukturu a dynamiku osobnosti pachatele, používá nejčastěji metodu dotazníku.

Dotazník je uspořádaný soubor otázek, který je pachateli předkládán v písemné podobě. Zkoumaná osoba má za úkol označit ty výpovědi, které nejlépe vystihují její duševní stav. Výhodou dotazníků je jejich snadná administrace a vyhodnocení, nevýhodou je větší možnost zkreslení ze strany vyšetřované osoby.

(Šnýdrová, 2008). Konečná interpretace dotazníku ovšem v každém případě stojí na osobě znalce. Zkušený psycholog by měl rozeznat, zda jsou získaná data věrohodná a použitelná pro vypracování znaleckého posudku.

Mezi nejčastěji používané dotazníky v psychodiagnostice pachatelů TČ patří vícerozměrný dotazník MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory). Jehož specifikem je velmi vysoký počet otázek. Znalcům v poslední době urychlila práci možnost vyplňovat tento dotazník skrze počítač, který do několika sekund od dokončení testu zobrazí podrobné vyhodnocení osobnosti pachatele (www.testcentrum.com). Dalším často používaným dotazníkem je 16 PF (Šestnáctifaktorový osobnostní dotazník), který vytvořil anglický psycholog Raymond Cattell. V současné době se používá již jeho pátá revize. Dotazník zjišťuje 16 základních škál a 5 globálních škál, mezi které patří extroverze, neuroticismus, svědomitost, přívětivost a otevřenost vůči zkušenosti (Blatný, 2010). Pro individuální i kolektivní vyšetření zůstává stále ještě v oblibě tzv. EOD (Eysenckův osobnostní dotazník). Mezi další osobnostní dotazníky, které jsou znalci používány, řadíme GPOP (Dotazník typologie osobnosti), PSSI (Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti), FPI (Freiburský osobnostní dotazník), SPARO nebo GPP - Gordonův osobnostní profil (Šnýdrová, 2008).

Soudní znalec z odvětví psychologie shrne poznatky, které získal od pachatele skrze klinické i testové metody, a uvede je v závěru posudku v odpovědích na předložené otázky. V případě posouzení osobnosti pachatele se nejčastěji začíná konstatováním známek patologie, popř. bez patologie. Této problematice se diplomová práce věnuje v jedné z dalších podkapitol. Dále bývá v soudně znaleckém posudku uvedeno založení osobnosti (introvertní, spíše introvertní, spíše extravertní, extravertní), popř. zjištěné neurotické rysy. Znalec psycholog se v následujících větách své odpovědi vyjadřuje k osobnosti pachatele s ohledem na posuzovaný TČ a způsob jeho spáchání. Pachatel může být označen jako konzervativní, respektující obecné hodnoty, může mít sklon k pasivitě, k submisivitě, může mít sníženou schopnost seberegulace, popř. zvýšenou vnitřní nejistotu. Znalecké odpovědi se od sebe navzájem liší jak délkou, tak obsahem odpovědi. To co mají všechny společné, je nezbytnost jejich obhájení při hlavním líčení v rámci dokazování. Znalec by si měl být jistý, že provedl svou práci kvalitně a neopomněl žádný důležitý fakt.

2.1.3.2 Vývoj osobnosti

Osobnost je pojem svou podstatou vývojový. Lze říci, že v průběhu života dochází u každého člověka k přechodům mezi jednotlivými vývojovými stádii, které začínají narozením a končí smrtí (Čírtková, 2015). Soudní znalec s tímto faktem musí umět pracovat. U výkonnostních testů existují normy pro jednotlivá věková rozmezí, ovšem u testů osobnosti často takové normy nejsou. Psycholog by měl v rámci svého vyšetření přihlížet k věku a vývojovému stádiu vyšetřované osoby. Jinak by měl pracovat s nezletilým pachatelem a jinak s pachatelem důchodového věku. Často u těchto pachatelů předkládají OČTŘ znalci další otázky, které jsou zaměřeny na specifické věkové stádium. Za zmínku stojí i fakt, že znalec psycholog musí být schopen přizpůsobit své vyšetření pachatelům s různými tělesnými hendikepy nebo s odlišnou národností či etnikem, u kterých dochází k vývojovým odlišnostem.

„Ke změnám tělesným i duševním dochází součinností procesu zrání biologických struktur, které má diferencující a organizující ráz (od určité doby nastupuje involuce, postupný úpadek), a procesu učení, které je chápáno v nejširším slova smyslu jako každé získávání nové zkušenosti ovlivňující chování a prožívání“ (Pavlovský, 2010). Biologické struktury můžeme brát za vnitřní výbavu každého člověka, naopak učení spadá pod vnější podmínky individuálního života.

Vnitřní výbava člověka, resp. jeho biologická struktura je tvořena dědičnými a vrozenými faktory. Kromě fyzické podoby dědí dítě po svých rodičích např. i temperament nebo některé povahové rysy.

Vnější podmínky jsou reprezentovány vlivy sociálního okolí. Některé sociální faktory působí na jednotlivce přímo, jako např. rodina nebo škola. Jiné pouze zprostředkovaně, jako např. kultura či právo. Velký důraz je kladen na zjištění stylu výchovy v rodině, hlavně při vyšetření mladistvého pachatele. Vliv dědičnosti a prostředí na jednotlivé složky osobnosti se různí. Některé psychologické školy staví vše na biologickém základu, jiné, mezi které patří např. behaviorismus, propagují pravý opak a vše přisuzují vlivu výchovy, resp. učení (Blatný, 2010).

V psychologii se nedávno objevilo slovní spojení, které na první dojem zní až paradoxně – sociální dědičnost. Čírtková (2015) říká, že: *„Označuje fakt, že stále podmínky prostředí produkují určité typické způsoby chování, myšlení a usilování, které se přenášejí z generace na generaci nikoli formou biologicky (geneticky)*

kódované informace, nýbrž v důsledku stereotypního sociálního působení, včetně neměnných sociálních očekávání.“

U specifických skupin osob, jako jsou například mladiství pachatelé, je potřeba použít jiné psychodiagnostické metody, než u dospělých pachatelů. Mezi nejčastěji používané osobnostní dotazníky patří EPQ-J (Eysenck Personality Questionnaire – Junior) nebo HSPQ - Osobnostní dotazník pro mládež (www.testcentrum.com). U osob sice mladistvých, ale ve věku blízkém plnoletosti lze použít klasický osobnostní dotazník. Vše záleží na zkušenostech znalce psychologa.

Často jsou odlišné i odpovědi znalců na otázku OČTŘ na posouzení osobnosti pachatele. Můžeme se setkat s formulacemi typu: Osobnost se zatím jeví jako infantilní, s výrazněji nerozvinutými charakterovými rysy. Osobnost je v některých rysech ještě silně nezralá, neprošla pubertálním vývojem, je závislá na názoru autority.

V každém případě by měl soudní znalec přihlídnout k vývojovému stupni pachatele a neměl by zapomínat na specifika jednotlivých vývojových etap. U mladistvých pachatelů je třeba počítat se značnou nestálostí, ale zároveň i s velkou ovlivnitelností ze strany nejbližšího okolí. U pachatelů seniorů nesmíme opomenout, že mohou nastat změny mnohých psychických funkcí. Často se u nich zhoršuje koncentrace pozornosti a paměťové funkce. Může se objevit obšírnost při popisování trestného činu nebo konfabulace (Matoušková, 2013).

2.1.3.3 Typologie

Dlouhou dobu lidstvo zajímá, jestli se pachatelé trestných činů nějak výrazněji liší od zbytku populace. Zda se dá předem říci, zda z člověka vyrostе ‚kriminálník‘, či nikoliv. Byla provedena velká řada studií, věnujících se těmto otázkám, ovšem výsledek není zatím nijak uspokojivý. V současné době se žádnému odborníkovi nepodařilo prokázat, že by existovala typická psychická charakteristika, která by nutně předurčovala jedince ke kriminálnímu vývoji, a proto by se vyskytovala pouze v populaci pachatelů. Žádný pud zločinnosti, který by se objevil v nitru budoucího pachatele, nad veškeré pochybnosti neexistuje (Čírtková, 1998).

Na druhou stranu existují studie, které potvrzují vyšší pravděpodobnost střetu jedince se zákonem v důsledku vysoce rizikové kombinace zcela určitých vlastností. V posuzovaných případech nebyly nalezeny žádné rizikové vlivy ve vnějším prostředí.

Z toho vyplývá, že u pachatelů hrálo roli hlavně těžko ovlivnitelné, vrozené osobnostní založení. Tým odborníků odhalil rizikovou osobnostní trojkombinaci. Jedná se o: „*Sníženou úzkostnost (jedinec se směle a bez obav pouští do nových a nejistých aktivit), zvýšenou impulzivitu (jedinec preferuje být neustále v pohybu, nová situace ho rychle zláká), nezávislost na odměně (jedinec je lhostejný k tomu, zda bude chválen či nikoli, tresty mu nevadí)*“ (Čírtková, 2013). Riziková je ovšem jen zmíněná trojkombinace. Výskyt dvou libovolných prvků člověka k dráze pachatele TČ nepředurčuje.

Individualita člověka, jak už ze samotného slova vyplývá, je u každého jiná. Je dána fylogenetickým a ontogenetickým vývojem. Existují ovšem určité vlastnosti, které jsou ve větší míře společné různým jedincům. Tyto vlastnosti osobnosti tvoří psychologické typy. Jelikož lidé velmi rádi tvoří různé typologie a zařazují jedince k různým typům, nalezneme takovéto dělení i u pachatelů TČ. Nesmíme ale nikdy zapomenout na fakt, že žádného pachatele nemůžeme zařadit k určitému typu zcela jednoznačně (Holeček a kol., 2003). Nakonečný (1997) k tomu dodává, že: „*Každá osobnost je vždy bohatší, úplnější, životnější a také záhadnější než typ. Typ je psychologicky určitá konstelace vlastností, které jsou v daném uspořádání společné určité skupině lidí, ale touto konstelací se struktura rysů osobnosti nevyčerpává.*“

Obecná typologie základních typů osobnosti pachatele vznikla jako kompilát řady typologií osobnosti a na rozdíl od ostatních je využitelná ve všech fázích uplatňování práva. Rozděluje pachatele na pět základních typů. Socializovaný (normální) typ, neurotický typ, psychopatický typ, mentálně nedostačující typ a psychotický typ (Čírtková, 1998).

- **Socializovaný typ** – Jedinec, který spadá do této kategorie, se z hlediska myšlenkových pochodů, prožívání, primárních a sekundárních potřeb, svědomí atd. nijak neliší od většiny lidí. To, že spáchal trestný čin, bylo ojedinělé a měl k tomu náležitý motiv (špatná sociální situace, tlak okolí, atp.) S tímto typem pachatele není obtížné navázat kontakt, ani s ním komunikovat. (Čírtková, 2013).
- **Neurotický typ** – V osobnosti pachatele se vyskytují větší či menší neurotické poruchy (zvýšená úzkostnost, dráždivá slabost, neurovegetativní poruchy, depresivní ladění, atp.). Motivací pachatele bývají nevyřešené emocionální konflikty a to nejčastěji v rodině. Typický

pachatel je mladého věku, z materiálně zajištěné rodiny. Trestná činnost je zpravidla protestem proti rodině (reakce na přehlížení otcem, matčina dominance, pocit viny, atp.) Při komunikaci s tímto pachatelem je nutná pozitivní atmosféra (Čírtková, 2013).

- **Psychopatický typ** - „*Takovýto pachatel je charakteristický nepřehlédnutelnými zvláštními způsoby chování a jednání. Psychopatie je označována za trvalou odchylku osobnosti. Nejčastěji se vyskytuje porucha disociální. Také osobám s emočně nestabilní, histriónskou, schizoidní a smíšenou poruchou osobnosti je přičítán větší počet trestných činu.*“ (Matoušková, 2013).
- **Mentálně nedostačující typ** – Osobnost tohoto pachatele se vyznačuje nízkou inteligencí. Jeho rozumové schopnosti jsou v pásmu nižším, než je průměr. Jeho osobnost je primitivní a tomu odpovídá i jeho trestná činnost. Nebývá promyšlená, je jednoduchá a přímočará. Rozpoznat takového pachatele je snadné. Používá omezenou slovní zásobu, jednoduché věty, často není schopen verbalizovat vlastní pohnutky (Čírtková, 1998).
- **Psychotický typ** – Podle Matouškové (2013) se jedná o: „*Pachatele, který v době spáchání trestného činu trpěl duševní poruchou. Takovýto trestný čin bývá obvykle nápadný svou nesrozumitelností až bizarností pro ostatní a také motivace bývá nepochopitelná. Takový pachatel, prokáže-li se jeho nepřičetnost na základě znaleckého posudku, bývá vyviněn.*“

Mezi další známé forenzní typologie řadíme typologii tělesné konstituce Ernsta Kretschmera, který rozdělil lidi na pykniky, asteniky a atlety, s tím, že pyknici se dopouštějí méně často trestné činnosti. Další typologie vychází z psychoanalytické koncepce Sigmunda Freuda, který našel příčiny delikvence ve specifických poruchách dětského speciálního vývoje vedoucí k psychickým intrakonfliktům. Oproti tomu neopsychoanalýza vidí problém pachatelů ve frustraci, která může být zdrojem agrese. Nejnovější typologie rozlišuje pachatele na organizující a dezorganizované. Přičemž první výše zmínění pachatelé mají být nadprůměrně inteligentní, sociálně obratní, žijící s partnerem a ochotní často se stěhovat. Po činu takovýto pachatel jedná organizovaně (Matoušková, 2013).

Na závěr podkapitoly je potřeba konstatovat, že určité vlastnosti ještě nutně neznamenají, že se z člověka stane pachatel trestného činu. Vždy záleží na mnoha dalších faktorech, jako je aktuální vnitřní a vnější motivace, rodinné zázemí nebo status osoby. Dva lidé trpící stejnou duševní poruchou mohou žít naprosto odlišný život. Z jednoho se může stát pachatel TČ a z druhého řádný občan.

2.1.3.4 Poruchy osobnosti

V rámci typologie byl uveden typ psychopatický. Dříve se jedinci, který do této kategorie spadal, říkalo psychopat. Dnes je označován jako osoba s poruchou osobnosti. V soudně znaleckých posudcích se s diagnózou porucha osobnosti setkáme poměrně často. Většinou je primárně určena psychiatrem a psycholog k ní přihlíží v rámci posouzení osobnosti pachatele. Pokud pracují na znaleckém posudku oba odborníci zároveň, jedná o konsenzuální diagnózu, která je určena na základě rozhovoru, pozorování a psychodiagnostiky. Pravděpodobnost výskytu poruchy osobnosti je značná zejména mezi recidivujícími pachateli (Gillernová a Boukalová, 2006).

Je důležité zdůraznit, že na rozdíl od neuróz nebo psychóz není porucha osobnosti nemoc, ale stav, ke kterému v určité míře vede vrozená dispozice a který se rozvíjí společně s utvářením osobnosti (Gillernová a Boukalová, 2006). „*Jde v podstatě o hluboce zakořeněné a přetrvávající vzorce chování projevující se jako neměnné odpovědi na široký rozsah osobních a sociálních situací. Představují extrémní nebo významné odchylky od způsobu, kterými průměrný člověk v dané kultuře vnímá, myslí, cítí a zvláště utváří vztahy k druhým.*“ (www.uzis.cz).

Poruchy osobnosti bychom našli uvedené v 10. revizi Mezinárodní klasifikace nemocí pod kódem ‘F60-62‘ (www.uzis.cz).

Pachatelé trestných činů obecně trpí nejčastěji disociální poruchou osobnosti³. Tato porucha je charakterizována bezohledností v sociálních vztazích a absolutním nezájmem o city druhých. Jedinci trpící touto poruchou si nedokážou udržet trvalý vztah, mají velmi nízkou toleranci frustrace a nízký práh pro výbuchy agresivity a násilí. Neprožívají pocity viny. Mají velký sklon obviňovat druhé a své vlastní

---

³Mezinárodní klasifikace nemocí – 10. revize tuto nemoc uvádí pod kódem F60.2 a řadí jí mezi specifické poruchy osobnosti.

konfliktní jednání vždy nějak omluvit. Často již v dětství kradou a bijí mladší a slabší oběti a mívají problém s adaptací na povinnou školní docházku (Raboch a kol., 2012).

Mezi specifické poruchy osobnosti, kterými mohou trpět pachatele TČ, řadíme dále paranoidní poruchu osobnosti. Tato porucha se projevuje nadměrnou citlivostí k odmítnutí, podezřívavostí, tendencí zkreslovat zážitky chybným interpretováním neutrálních či přátelských akcí jako nepřátelských (www.uzis.cz). Pod kódem F60.1 nalezneme schizoidní poruchu osobnosti. Čírtková (2015) jí ve své knize popisuje jako neschopnost prožívat radost spojenou s chudou reakcí na kritiku či chválu. Jedinec trpící touto poruchou je nadměrně plachý a uzavřený. Mezi poruchy osobnosti spadá i emočně nestabilní (nestálá) porucha. U takových osob převládá emoční nestálost a tendence jednat zbrkle. Při kritice nebo odporu jedná postižený jedinec často agresivně. Emočně nestabilní porucha se dále dělí na impulzivní a hraniční subtypy (Brihcín a Kalvas, 1997). Histriónská porucha osobnosti je naopak: „*Charakterizována nadměrným vyjadřováním emocí, které jsou velmi labilní a nestálé, dramatickým líčením vlastního života, teatrálností. Tyto osoby, častěji ženy, bývají zvýšeně sugestibilní, egocentrické, stále touží po ocenění druhými, přičemž prožitky ostatních je příliš nezajímají*“ (Raboch a kol., 2012). V MKN-10 nalezneme dále poruchu anankastickou, anxiózní (úzkostnou, vyhýbavou) a závislou. Samostatnou skupinu tvoří smíšené a jiné poruchy osobnosti⁴ a přetrvávající změny osobnosti, které nelze přisoudit poškození nebo nemoci mozku⁵ (www.uzis.cz).

Pachatelé trestných činů, kteří jsou posláni na vyšetření soudním znalcem psychologem, netrpí pouze poruchami osobnosti. Může se u nich vyskytnout libovolná duševní porucha či porucha chování.

Jejich úplný seznam je vyjmenován v Mezinárodní klasifikaci nemocí, 10. revizi, pod kódy F00 – F99 (www.uzis.cz). Psycholog se nejčastěji setkává s poruchami duševními, poruchami chování způsobenými užíváním psychoaktivních látek, se schizofrenními pachateli a s pachateli s poruchami nálad. Může se setkat i s pachateli sexuálních trestných činů, z nichž někteří trpí sexuální deviací (Gillernová a Boukalová, 2006).

---

⁴MKN-10, kód F61

⁵MKN-10, kód F62

Poruchy osobnosti a další duševní poruchy lze diagnostikovat skrze klinické metody, ale též skrze psychodiagnostiku. Velmi často se k jejich správnému stanovení používají projektivní testy. „*Projektivní testy a ti, kteří je ovládají, patří ke „šlechtě“ psychodiagnostiky, jednak tím, že jde o metody velmi málo průhledné, jednak tím, že jejich interpretace často vyžaduje zvláštní kompetenci, včetně tvořivé intuice*“ (Říčan, 2010). Podnětový materiál bývá u projektivních testů zpravidla neurčitý, mnohoznačný a velmi málo strukturovaný. Z toho vyplývá určitá rezerva, se kterou musí OČTŘ brát znalecký posudek. Velkou předností těchto testů bývá minimální možnost zkreslení ze strany vyšetřovaného pachatele, protože ten nemá představu, jaké reakce jsou žádoucí (Šnýdrová, 2008). Nejpoužívanější projektivní metodou je bezesporu Rorschachův test. Svoboda (2010) o něm uvádí: „*Test vyvolává pareidolie, které vyšetřovaná osoba verbalizuje. Vychází z toho, že projekce představ k figurám testu nejsou náhodné a odráží některé zvláštnosti zkoumané osobnosti.*“ Mezi další používané projektivní metody patří Slovní asociační experiment, Tematický apercepční test, Rozenzweigův obrázkový frustrační test, Test ruky a Test nedokončených vět. Psychologové při své práci často zadávají pachatelům trestných činů i grafické projektivní metody. V rámci psychodiagnostiky volí nejčastěji Kresbu postavy nebo Test kresby stromu (Svoboda, 2010).

V závěru psychologického soudně znaleckého posudku se s přihlédnutím k celé problematice poruch osobnosti může objevit buď tvrzení, že osobnost pachatele nejeví klinické známky patologie nebo, že v osobnosti pachatele (obviněného, obžalovaného) je několik významných patologických rysů. Samotná diagnostika poruchy osobnosti je zpravidla určena po dohodě s psychiatrem.

2.1.3.5 Intelekt

Intelekt by si jistě zasloužil v diplomové práci alespoň vlastní podkapitolu na úrovni paměti nebo motivace. Ovšem jeho diagnostika je velmi úzce spjata s posuzováním osobnosti pachatele. Otázka kladená OČTŘ zní nejčastěji: Proved'te posouzení osobnosti a intelektu obviněného. Jelikož je tedy zkoumání rozumových schopností pachatele velmi úzce spjata s jeho osobností, je intelekt uveden v rámci podkapitoly osobnosti. Navíc, pokud slouží znalecké posudky primárně k posouzení osobnosti pachatele, je nutné k ní zařadit i intelekt. Bez jeho posouzení by snad žádný

psychologický posudek nebyl úplný. OČTŘ, které by nepožadovaly znát rozumové schopnosti pachatele, by přišly o důležitou část psychologova přínosu vyšetřování.

Intelligence a intelekt mají mnoho různých definic a říci o jedné, že je ta nejlepší, je nepřipustné. Obecně lze konstatovat, že inteligence označuje schopnost využívat nashromážděných zkušeností při řešení nových situací. Tento pojem je společný lidem i zvířatům. „*O intelektu se naproti tomu mluví pouze u lidí. Znamená schopnost používat k řešení nových situací nejen vlastní zkušenosti, ale i zkušenosti celého lidstva, a tyto zkušenosti aktivně vyhledávat a rozšiřovat jejich zásobu. Pak jej lze definovat jako schopnost využít co největší množství informací k zaměřené akci nebo myšlence.*“ (Bričcín a Kalvach, 1997). Jiní autoři definují pouze pojem inteligence. Holeček a kol. (2003) inteligenci popisují jako obecnou rozumovou schopnost, která je závislá na kvalitě poznávacích procesů, v níž úroveň myšlení zaujímá dominantní postavení. Naopak Valenta a kol. (2012) říkají o inteligenci, že je to učení ze zkušenosti, přizpůsobení a zároveň i schopnost reflexe vlastních mentálních procesů.

Měření intelektu má za cíl zjistit, na jaké úrovni se pohybují pachatelovy rozumové schopnosti ve srovnání s ostatní populací. V roce 1912 zavedl německý psycholog William Stern pojem inteligenční kvocient, se kterým se setkáváme až do současnosti. Jedná se o podíl mentálního a chronologického věku, jenž je pro lepší interpretaci vynásoben stem (Blatný, 2010).

Podle Gaussovy křivky leží většina populace v pásmu průměru. Pokud se v něm nachází i pachatel, znalec tuto skutečnost konstatuje jako fakt. Když se pachatel nachází v pásmu nadprůměru, většinou je to znát již z jeho trestné činnosti, která je častěji důmyslná, předem promyšlená a systematická. Právý opak je to u jedinců, kteří se nacházejí v pásmu podprůměru. Pokud získá pachatel v testu inteligence méně než 70 IQ jedná se o mentální retardaci, tedy o duševní poruchu.

„*Mentální retardace je stav zastaveného či neúplného duševního vývoje v prvních letech dětského vývoje*“ (Raboch a kol., 2012). Jejím základním příznakem je porucha intelektu. Vedle toho je přítomna řada dalších psychopatologických příznaků, které postihují celou osobnost, zejména myšlení, jednání a emotivitu (Pavlovský, 2010). Pod kódem F70 MKN-10 se nachází lehká mentální retardace. IQ se pohybuje mezi 50 až 69 (www.uzis.cz). Jedinci s tímto postižením jsou schopni absolvovat zvláštní školu, dovedou číst, psát a počítat. Pachatelé trpící lehkou mentální retardací páchají poměrně často trestné činy jako spolupachatelé. Nejčastěji se jedná o spolupachatelství

na krádežích, žhářstvích nebo vloupáních. Pokud získá pachatel v testu inteligence hodnotu IQ v rozmezí 35 až 49, jedná se o středně těžkou mentální retardaci. Lidé s touto diagnózou nejsou schopni naučit se číst a psát. Jejich slovní zásoba je chudá. Takoví jedinci jsou velmi sugestibilní a jednají téměř výlučně podle návodu někoho jiného. U osob s těžkou mentální retardací, tedy s IQ v pásmu 20 až 34, a hlubokou mentální retardací s nejvýše 20 body IQ se s trestnou činností nesetkáváme (Pavlovský, 2010).

Výši intelektu zjišťuje soudní znalec skrze výkonové testy. Testy inteligence jsou vůbec nejrozšířenějším druhem výkonových testů. „*K vyšetření inteligence je třeba ve většině případů použít metodu, která dovoluje komplexní zhodnocení různých složek inteligence a umožňuje diagnostickou i prognostickou úvahu. Na základě výkonnosti v různých typech zkoušek (verbálních, početních, paměťových, vizuomotorických) lze u intelektově podprůměrných či již subnormních jedinců soudit (spolu s objektivními údaji), zda intelektové oslabení je vrozené, či spíše získané*“ (Pavlovský, 2010).

Nejpoužívanější metodou, v případech měření inteligence a často i v psychologii obecně, je inteligenční soubor Davida Wechslera. V současné době se používá WAIS – III (Wechslerova inteligenční škála pro dospělé). Test obsahuje čtrnáct subtestů a výsledky získané jeho administrací ukazují jak pachatelovo verbální porozumění, tak i percepční uspořádání, pracovní paměť a rychlost zpracování informací. Vyšetření WAIS – III je prováděno individuálně a kromě výše zmíněných poznatků přináší i náhled na pachatelovy strategie řešení úkolů, na počet chyb a jejich typy, na únavu a tendence k selhání (www.testcentrum.com). Testů inteligence používaných znalci psychologie je ovšem velké množství. Patří mezi ně například Ravenův test progresivních matic, IST (Test struktury inteligence), VMT (Vídeňský maticový test) nebo MIT - Mannheimský inteligenční test (Blatný, 2010).

Soudní znalec hodnotí intelekt pachatele v závěru znaleckého posudku zpravidla až po zhodnocení jeho osobnosti. Pokud se celkové rozumové schopnosti pohybují v pásmu normy, často již nic dalšího neuvádí. Pokud jsou sníženy, uvádí psycholog v jaké to je oblasti. V případech mladistvých pachatelů bývá v posudku uvedeno, zda jejich intelekt odpovídá věku či nikoliv.

Zhodnocení intelektu pachatele a potažmo celé jeho osobnosti můžeme považovat za jádro znaleckého posudku. §8 Znaleckého zákona uvádí, že jsou znalci povinni vykonávat znaleckou činnost řádně. Tím by se měl vyšetřující psycholog řídit

zejména u posudku osobnosti. Bez důkladného rozboru by posudky sice neztratily svůj smysl, ale OČTŘ by byly ochuzeny o nezbytné podklady a dostalo by se jim pouze útržkovitých a nekomplexních informací. Na druhou stranu je objektivním faktem, že znalecké posudky, při kterých by OČTŘ požadovaly pouze posudek osobnosti pachatele, se prakticky nevyskytují. Otázka na osobnost a intelekt pachatele bývá doplněna dotazy na paměť, motivaci či nebezpečnost. Těmto doplňujícím otázkám se bude věnovat následující část diplomové práce.

2.1.4 Paměť pachatele TČ

„Posuďte, zda je obviněný schopen vnímat prožívanou událost, tuto si správně zapamatovat a reprodukovat, zda projevuje sklony k záměrnému a účelnému zkreslování nebo blokování informací ve svůj prospěch, zda trpí lhavostí nebo má sklony ke konfabulaci.“ Takovéto a podobné otázky jsou kladeny soudním znalcům v rámci znaleckých zadání. V případech posuzování pachatele staršího osmnácti let se otázky týkající se paměti objevují ve znaleckých zadáních pouze občas. U mladistvých pachatelů k tomu dochází daleko častěji.

„Pod pojem paměti spadá schopnost zachycení prožité zkušenosti, její uchování a reagování s jejím využitím v budoucnu“ (Brihcín a Kalvas, 1997). Kopecká (2011) uvádí, že: *„Paměť je psychický proces a psychická schopnost. Je to jedna z nejdůležitějších vlastností živých organismů. Je to vlastně uchování informace o podnětu, který již nepůsobí.“* Obecně lze říci, že jde o proces vštěpování (kódování), uchování (retence) a vybavování (reprodukce) zkušenosti (Plháková, 2011).

Existuje několik typů paměti. Základní rozdělení je na paměť sensorickou, krátkodobou a dlouhodobou. Sensorická paměť neboli též paměť ultrakrátká uchovává informace přicházející ze smyslů. Ty jsou udrženy po nezbytně dlouhou dobu. Pokud jsou důležité, přecházejí do krátkodobé, resp. dlouhodobé paměti. Funkcí krátkodobé paměti je podržení informací, které aktuálně potřebujeme ke svým psychickým aktivitám. Někteří odborníci tuto paměť označují za pracovní či operační, jelikož v ní dočasně uchováváme též data, která jsme si vybavili z dlouhodobé paměti. Dlouhodobá paměť je relativně pasivní a slouží k uskladnění obrovského množství informací. Její kapacita je téměř neomezená (Plháková, 2011).

Znalec psycholog se při své práci může setkat s některou z poruch paměti. Daleko častěji dochází k její klasifikaci u svědka nebo oběti trestného činu, ovšem ani porucha paměti pachatele není ojedinělá. Úplná ztráta paměti na určitý časový úsek se nazývá amnézie. Dochází k ní v souvislosti s otřesem mozku, intoxikací, mráкотnými stavy nebo deliriem (Pavlovský, 2010). Pachatel si v jejím důsledku vůbec nepamatuje na trestný čin, který spáchal. „*Konfabulace je bezděčné zakrývání mnestických výpadků vymyšlením si nepravdivých údajů, které při opakování nejsou konstantní, mění se.*“ To uvádí ve své publikaci Raboch a kol. (2012) a dodává, že naproti tomu „*Pseudologia phantastica neboli báživá lhavost je vlastně zbujelá fantazie, ke které jedinec ztrácí kritičnost a vmlouvá se např. do romantických zážitků.*“ Na tuto poruchu může znalec narazit u pachatele s histriónskou osobností. S oběma poruchami souvisí vzpomínkový klam, který označuje dojem skutečně prožité události, ač pachatel o ní získal informaci pouze zprostředkovaně nebo ji vytvořil ve své fantazii. Na rozdíl od konfabulace se k ní během vyšetření vrací. Na rozdíl od bájivé lhavosti nejde o výmysl, ale existuje prožitek nereálné události (Brihcín a Kalvach, 1997).

Nejdůležitější metodou používanou k měření paměti je dozajista rozhovor. Nejasnosti a nepřesnosti, které se při něm objeví, mohou poukazovat na některou z výše popsaných poruch. Je potřeba zmínit, že určité drobné nepřesnosti a výpadky paměti jsou normální a pokud by si pachatel TČ pamatoval naprosto všechny detaily, velmi pravděpodobně by jeho výpověď byla smyšlená. K posuzování paměti slouží i psychodiagnostické metody. Mezi nejpoužívanější patří Wechslerova škála paměti, Škála aktuální paměti a Paměťový test (Svoboda a kol., 2013).

Pokud pachatel nejeví známky poruchy paměti, znalec uvádí v závěru posudku např.: Pachatel nemá sklon ke zkreslování výpovědi. V rámci svých schopností se snaží děj co nejpřesněji popsat. Netrpí bájnou lhavostí a nemá sklon ke konfabulaci. Poměrně dobře si pamatuje své chování a dokáže ho pravdivě reprodukovat.

Pokud se u pachatele objeví některá z poruch paměti, uvede jí psycholog v rámci odpovědi na zadanou otázku spolu s dalšími vlivy, které mohly působit na pachatelovu paměť (intoxikace, mentální retardace).

K problematice paměti je nutné uvést, že pachatel, resp. potencionální pachatel, má v rámci trestního řízení práva, která ho odlišují od osoby znalce nebo svědka. Pokud znalec podá nepravdivý znalecký posudek, nebo svědek bude křivě vypovídat, dopustí se trestného činu podle §346 TZ. Pokud bude nepravdivě vypovídat

pachatel, žádného trestného činu se nedopustí. Trestní řád v §33 práva obviněného, uvádí: „*Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě...*“

2.1.5 Motivace pachatele k spáchání TČ

Subjektivní stránka je spolu s objektivní stránkou, objektem a subjektem znakem skutkové podstaty každého trestného činu. „*Obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu.*“ (Jelínek, 2010). Motivace je ústředním problémem subjektivní stránky trestného činu. Znalecké zadání obsahuje pravidelně otázku na motivaci a její zodpovězení může vést až ke změně právní kvalifikace činu. Znalec se při psychologickém rozboru motivace zaměřuje na ty stránky a procesy osobnosti, které činí její jednání srozumitelným, které objasňují, proč se pachatel v určité situaci zachoval právě takovým způsobem (Pavlovský, 2010).

„*V širším slova smyslu lze motivaci chápat jako souhrn faktorů, které podněcují, zaměřují a regulují chování člověka*“ (Holeček a kol., 2003). Plháková (2011) tuto definici zužuje a říká: „*Motivaci lze definovat jako souhrn všech intrapsychických dynamických sil neboli motivů, které zpravidla aktivizují a organizují chování a prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního.*“ Ke studiu motivace lze přistupovat ze dvou různých hledisek. První z nich chápe motivy jako vnitřní mentální pohnutky. Druhé hledisko se zaměřuje na to, jak ovlivňují lidské chování vnější podněty, označované jako incentive, neboli pobídky (Plháková, 2011). Soudní znalec má za úkol hodnotit jak vnitřní pohnutky, tak i vnější tzv. incentive, jelikož každý trestný čin byl ve svém počátku nastartován poznatelnými motivačními zdroji a předcházely mu zjistitelné motivační pochody. Neexistuje nemotivovaná trestná činnost. Ovšem může se stát, že znalec při svém vyšetření pravou či vůbec nějakou motivaci pachatele neodhalí (Čírtková, 2013).

Motivy můžeme podle výše zmíněného rozdělit na činitele vnější a vnitřní. Mezi vnější incentive řadíme odměny (pochvala, peníze, dary), tresty (napomenutí, pokuta), příkazy (od rodičů, nadřízených), prosby, přání a očekávání druhých, nabídky (zboží ve výkladní skříni, reklama) a vzory (snaha o nápodobu). Mezi vnitřní činitele jsou zařazeny potřeby a pudy (hlad, žízeň, bezpečí, seberealizace), zájmy (sportovní,

umělecké), emoce (touha, zamilovanost, strach), návyky, zvyky (kouření, aplikace drog), postoje a hodnoty, životní plány, cíle a ideály (založit rodinu, pracovat), píše Holeček a kol.(2003).

Gillernová a Boukalová (2006) ve své publikaci rozdělují pachatele trestných činů na základě motivačního kontinua do pěti skupin. Na jednom konci spektra se nacházejí činy ovlivněné zejména vnějšími faktory prostředí. Na druhém jsou to delikty páchané na popud vnitřních – psychogenních motivačních vlivů. Jelikož se jedná o motivační kontinuum, může znalec vyšetřovat hraniční pachatele, které nelze zařadit do žádné přesné kategorie.

- **Environmentálně stimulované trestné činy** – Antisociální chování je podmíněno sociálními faktory. Osobnost pachatele není zpravidla narušená. Příkladem jsou TČ páchané během válečných střetů.
- **Situačně podmíněné trestné činy** – Pachatel jedná v reakci na stresové okolnosti. Málokdy trpí duševní poruchou. Příkladem situačně podmíněného deliktu je vražda v hádce či vloupání s finanční motivací. V případech s finanční motivací je pravděpodobnost recidivy vysoká. V ostatních případech je její nebezpečí nízké.
- **Trestné činy motivované impulzivitou pachatele** – Nedostatek zacílení vede pachatele k tomu, aby se dopustil trestného činu. Často se jedná o náhodný TČ. Pachatel bývá nepředvídatelný. Jeho čin je slabě strukturovaný, málo, nebo vůbec promyšlený. Jedinec z této kategorie může trpět menší fyzickou abnormalitou či vývojovým handicapem.
- **Katathymní trestné činy** – Tuto kategorii můžeme rozdělit na dvě podskupiny – akutní a chronické katathymní trestné činy. V akutní podobě jde o zapojení skrytého, emočně nabitého konfliktu, který téměř vždy zahrnuje sexuální neadekvátnost. Při reakci na neznámou oběť dojde k násilnému vzplanutí, které převládne nad sebekontrolou pachatele. Delikty jsou neplánované. V chronické podobě se pachatel delší dobu (dny až měsíce) zabývá vyhlédnutou obětí. Násilí je řešením vnitřního konfliktu (např. neuskutečnitelnost vztahu). Vnitřní rozpor vytváří tenzi, která po vykonaném útoku ustupuje. Do této kategorie patří mimo jiné i stalkeri.

- **Kompulzivní činy** – Na spáchání činu má velký vliv vnitřní – psychogenní tlak. Vícenásobné činy bývají páchany podobným, až ritualistickým způsobem. U pachatele se často objevují zneklidňující a sadistické fantazie, které předcházejí spáchanému činu. Čin je buď příležitostný na základě objevení vhodné oběti, nebo předem plánovaný. Znalec u pachatele ve většině případů zjistí závažnou psychopatologii.

Motivace je často závislá na jednotlivém trestném činu. Znalci nacházejí jiné motivy u trestných činů proti životu a jiné u hospodářských trestných činů. V rámci výzkumu financovaného Grantovou agenturou České republiky byli zkoumáni pachatelé, kteří se dopustili krádeže (§205), loupeže (§173), porušování domovní svobody (§178), poškození cizí věci (§228), neoprávněného užívání cizí věci (§207) a neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru (§208). Motivace u necelých dvou třetin z nich byla peníze a zisk. Jedna třetina vzorku uvedla, že je k spáchání hnala touha po dobrodružství. O něco méně jedinců uvedlo, že byli motivováni vlivem druhých či vyskytnuvší se příležitost. U 16,7% hrál jistou roli alkohol. Necelých deset procent páchalo trestnou činností „jen tak“ (Polišenská a kol., 2010).

Nakolik se znalci psychologovi podaří zodpovědět otázku, jaká byla z psychologického hlediska motivace při páchání trestného činu, závisí na informacích, které může od pachatele získat. V první řadě se při objasňování motivace používá klinická metoda rozhovoru. Pramenem informací je v takovém případě introspekce pachatele. Dále soudní znalec využívá poznatky o průběhu činu (dokumentace z místa činu, protokoly výslech) a výsledky z psychologického vyšetření osobnosti (Čírtková, 1998).

Samotná odpověď v závěru posudku je v řadě případů pravděpodobnostní. Znalec uvede motivaci, kterou mu sdělil pachatel, a posoudí, zda je možná s přihlédnutím ke všem informacím, které v rámci řízení nabyly. Pokud vyšetřovaná osoba neuvede žádnou motivaci, lze v posudku uvést, že motivaci nelze spolehlivě určit.

V neposlední řadě je třeba připomenout, že psychologičtí znalci pouze popisují a objasňují motivy jedince. Právní či morální zhodnocení jim nepřísluší. Poznatků, které při studiu motivace získali, používají soudní znalci i při odpovědi na otázku resocializace (6 Tdo 276/2004) a ovlivnění osobnosti v rámci penitenciární

a postpenitenciární péče, kdy berou v úvahu i fakt, jestli se jedná o první trestný čin jedince nebo zda jde o recidivistu.

2.1.6 Nebezpečnost pachatele TČ

Pojem nebezpečnost pachatele je úzce spjat s typickou otázkou mířenou na soudního znalce, ve které OČTŘ požadují posouzení prognózy dalšího vývoje osobnosti ve vztahu k protispolečenskému jednání a prognózy resocializace. Před znalcem stojí těžký úkol, jelikož špatné zhodnocení může v budoucnu přinést nedozírné následky.

Nebezpečný pachatel bývá definován mnoha způsoby. Je to například pachatel, který vykazuje určitá rizika pro sebe a pro společnost, jež nejsou tolerována. Jiní autoři považují za nebezpečného pachatele takového, který vykazuje vysokou pravděpodobnost recidivy (Bennett, 2008).

Problematický zůstává pohled na nebezpečnost jako takovou. Z psychologického hlediska, tedy z hlediska soudních znalců, se nebezpečnost vztahuje vždy k osobnosti pachatele. Z principu zahrnuje předpoklad, že existují jedinci s takovým založením, které u nich velmi výrazně zvyšuje pravděpodobnost opakovaného páchaní trestných činů. Z pohledu práva je naopak pojem nebezpečnosti vztažen k samotnému činu. Dochází tedy k problému, zda se přiklonit k potřebě bezpečí na jedné straně nebo právu na individuální svobodu na straně druhé. K potřebě bezpečí se kloní tzv. protekcionisté, kteří zdůrazňují ochranu společnosti před těžkými zločinci. Řídí se zásadou *in dubio pro securitate*. Naproti nim stojí antiprotekcionisté, kteří podporují lidská práva a říkají, že není možné zbavit člověka svobody na delší dobu, než stanoví zákon. Uplatňují zásadu *in dubio pro libertate* (Čírtková, 2013).

Základním úkolem soudního znalce je posouzení prognózy vývoje osobnosti pachatele, resp. vývoj jeho chování v budoucnosti. Kriminologická prognostika se odehrává na dvou úrovních – sociální a individuální. Heretik (2004) o sociální prognóze píše, že: „*Předpovídá (na základě analýzy struktury a dynamiky významných sociálně-ekonomických faktorů) další vývoj kriminality a delikvence ve společnosti. Cílem je příprava preventivních opatření a snaha po oslabení objektivních (sociálně-ekonomických či tzv. vnějších) příčin delikvence.*“ Sociální prognózu můžeme podle délky výhledu rozdělit na krátkodobou, střednědobou a dlouhodobou. Soudní

znalec se tímto typem prognózy v konkrétním případě nezabývá. Dává přednost individuální prognóze, ať už u doposud netrestaného jedince, či u osoby již trestané (Blatníková a Netík, 2008).

Blatníková a Netík (2008) dále uvádějí: „*Při vědecké predikci lidského chování je třeba uspořádat data vycházející z lidské zkušenosti do stálých a spolehlivých kategorií a využít jich k pravděpodobnostním soudům.*“ K posuzování nebezpečnosti pachatele jsou soudním znalcům v současné době k dispozici tři přístupy.

- **Intuitivní** – Tento přístup je založen na subjektivním posouzení osobnosti pachatele. Jde o přístup tzv. laický, založený na schopnosti vcítění. Na druhou stranu velmi záleží na odborné způsobilosti znalce, na jeho vzdělání a praktických zkušenostech. Je nutné dodat, že intuitivní přístup nemá přesně stanovená pravidla (Čírtková, 1998).
- **Klinický** – Klinický přístup je více empirický. Psycholog se při něm opírá o psychodiagnostické metody a hodnotí životní cestu pachatele. Závěrečná predikce vyplývá z rozboru a zhodnocení dílčích údajů, z anamnézy a psychodiagnostického vyšetření osobnosti. Intuice je jen jeden z četných činitelů při posuzování (Čírtková, 2013).
- **Statistický** – V současné době je nejpreferovanější metodou. Snaží se skrze statistická data určit pevná pravidla v posuzování nebezpečnosti pachatele, tak aby se předešlo metodologickým a konceptuálním problémům (Soothill a kol., 2008). Přístup vychází z detailních výzkumů populace, zvláště pak recidivujících. Určuje prediktory (předurčující faktory), které jsou následně přiřazovány do tabulek. U pachatele se zjistí přítomnost či nepřítomnost kritického znaku. Zmíněným znakům je poté přiřazena váha úměrná jejich souvislosti s trestnou činností.

V devadesátých letech vzniklo spojením klinického a statistického přístupu tzv. strukturované profesionální posouzení. Stanovení nebezpečnosti pachatele se stalo dynamickým a kontinuálním procesem. Empiricky stanovené kategorie jsou flexibilní a slouží jako určitá vodítka. S jejich pomocí se lze držet standardizovaného postupu a zároveň se přiblížit jedinečnosti pachatele (Blatníková a Netík, 2008).

V návaznosti na různé přístupy vznikly i různé posuzovací bodové nástroje. Jedná se o metody, které v řadě případů obsahují korelace mezi položkami a jejich váhou k prognózovanému chování. Zároveň jsou to metody strukturované. V praxi je

nejčastěji používán Hareho PCL-R (Psychopathy Check list - Revised) (www.hare.org), V-RAG (Violence Risk Appraisal Guide), LSI-R (Level of Service Inventory – Revised), či HCR (Historical/Clinical/Risk Management Scheme). V České republice se hojně pracuje s nástrojem SARPO, který vyvinula Vězeňská služba. SARPO slouží k posouzení nebezpečnosti pachatele a pro zmapování kriminogenních potřeb (www.vscr.cz).

Všechny výše uvedené metody a nástroje může soudní znalec využít k prognóze resocializace a k vypočtení pravděpodobnosti recidivy. Na tomto místě je důležité vymezit si uvedené pojmy. Resocializace odsouzených je podle Netíka a Hájka (1997) zaměřena především na dosažení změny v chování prostřednictvím přímého působení na odsouzeného, kdy dochází k posílení jeho smyslu pro odpovědnost, získání pozitivních sociálních návyků a zlepšování vztahu k práci. Dochází též k odstraňování škodlivých návyků, jako je např. závislost na drogách či alkoholu a ke zvýšení sociálních kompetencí. Pojem recidiva nelze shrnout pod jednu definici. Každý vědní obor na ní nahlíží jinak. V trestně právním pojetí se jedná o recidivu, pokud se pachatel dopustí trestného činu poté, co byl již za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen. Recidiva pak bývá soudem zohledněna při ukládání trestu obžalovanému. Trestní zákoník v §59 odst. 1 uvádí dokonce mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody, a to: *„Pachatel, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin (§14 odst. 3), ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán...“* Kriminologické pojetí recidivy, které pod sebe zahrnuje i pojetí psychologické, je širší. *„Obsahuje opětovné spáchání trestného činu (přestupku, přečinu, zločinu, závažného asociálního skutku), bez ohledu na to, zda pachatel byl za předchozí trestný čin (přestupku, přečinu, zločinu, závažný asociální skutek) odsouzen nebo potrestán, nebo vůbec stíhán“* (Marešová, 2011).

Psycholog v závěru znaleckého posudku hodnotí prognózu resocializace a riziko budoucí recidivy. S přihlédnutím ke všem použitým metodám, konstatuje, že je prognóza resocializace buď (poměrně) dobrá nebo nejistá. Ve všech posudcích musí následovat odůvodnění znalcovy pohledu na problematiku. Psycholog se též často vyjadřuje k tomu, jak na jedince bude působit trestní stíhání a jestli ho v jeho dalším vývoji nějak ovlivní. V závěru odpovědi uvádí znalec i možnosti následné práce s pachatelem (terapeutické, výchovné), pokud je jich podle jeho názoru třeba.

Nebezpečnost pachatele trestného činu může soudní znalec vždycky jenom předpovídat. Nikdy nelze říci, že se pachatel po výkonu trestu zcela jistě nic nespáchá

nebo naopak, že bude bezpochyby páchat další trestnou činnost. Soudní znalec by měl při psaní posudku zejména u této problematiky dbát na to, aby byl posudek kvalitní a úplný a aby v něm byly využity všechny jeho znalosti i dovednosti. Lze říci, že právě odpověď na otázku prognózy resocializace a recidivy může nejvíce ovlivnit pachatelův budoucí život, jelikož k ní soudce přihlíží při stanovení trestní sazby.

2.2 Znalecká činnost v zahraničí

Každá země světa přistupuje k problematice soudně znalecké činnosti jinak, nevyjímaje znalce psychology. V právní úpravě znalectví hraje svoji roli historie státu, jeho kultura a pohled na důležitost a využitelnost znaleckého zkoumání. Některé státy mají velmi propracovanou a komplexní úpravu této problematiky, jiné termín soudní znalec vůbec neznají. Tato diplomová práce si neklade za cíl popsat úpravu znalecké činnosti ve všech státech světa, ale pouze poukázat na úpravu znalectví v trestním řízení v několika vybraných zemích, které mohou sloužit jako vzor k porovnání s Českou právní úpravou.

Slovenská republika

Znalecká činnost na Slovensku je v současné době regulována zákonem č. 382/2004 o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Problematika znalců je samostatně upravena v části druhé výše uvedeného zákona. Účast soudního znalce v trestním řízení je blíže popsána v Trestném zákonu č. 300/2005 a Trestném poriadku č. 301/2005, v hlavě VI., v díle třetím nazvaném ‚Odborná činnosť a znalecká činnosť‘. Činnost znalce je upravena v §142-152 (Kubica a kol., 2013). Podle databáze soudních znalců vedené Ministerstvom spravodlivosti spadá znalec psycholog pod odbor 340000 – Psychológia. Na rozdíl od české úpravy existuje pouze jeden obor, ve kterém mohou být psychologové zapsáni. Nejčastějšími odvětvími, kterými se soudní znalci psychologové zabývají, jsou klinická psychologie dětí a klinická psychologie dospělých. Méně častými odvětvími jsou poradenská psychologie, sexuální psychologie a dopravní psychologie. Jiná odvětví v databázi nenalezneme (www.jaspi.justice.gov.sk).

Spolková republika Německo

Ačkoliv je Německo jedním z našich sousedů, jeho právní úprava znalecké činnosti je velmi odlišná od naší. Hlavním gestorem znalecké činnosti není jako v České republice stát, ale mnoho regionálně působících profesních a oborových svazů. Jedná se sice o svazy soukromoprávního charakteru, které ale stát obdařil oprávněním správy znalecké činnosti. Svazy v důsledku tohoto oprávnění vydávají vlastní pravidla chování znalce, tzv. ‚Sachverständigenordnung‘. Znalec získává oprávnění vykonávat znaleckou činnost na dobu omezenou (pět let) s možností prodloužení. Postavení soudního znalce v trestním řízení upravuje trestní řád (Strafprozessordnung) v kapitole VII, v části I. (Ševčík a Ullrich, 2015). Znalec psycholog spadá do kategorie lékařských soudních znalců. Aby mohl znaleckou činnost vykonávat, musí mít dostatečné psychologické vzdělání a dlouhodobou klinickou a/nebo terapeutickou zkušenost (Schneider a Frister, 2006).

Rakouská republika

Rakouská úprava soudního znalectví stojí na zákoně č. 137/1975 o obecně přísahných a soudně certifikovaných znalcích a tlumočnících a ostatních. Oproti české právní úpravě musí rakouský uchazeč o výkon tohoto povolání ze zákona disponovat alespoň desetiletou praxí v oboru, aby se vůbec mohl stát znalcem. V trestním řízení je postavení znalce upraveno v Trestním řádu (Strafprozessordnung 1975), v části 2, dílu 8. oddílu 3 ‚Znalci a tlumočníci, ohledání mrtvol a soudní pitva‘ (Poláček a Attl, 2006).

Polská republika

Výkon činnosti soudních znalců v Polské republice upravuje zákon o soustavě soudů a vyhláška ministra spravedlnosti o způsobu jmenování a odvolání soudních znalců a vymezení jejich povinností. Specifická problematika znalců v trestním řízení je upravena v Trestním řádu. Znalci jsou podobně jako ve Spolkové republice Německo jmenování pouze na pět let s možností prodloužení (Maturová a Valta, 2015). Seznamy soudních znalců jsou vedeny u jednotlivých okresních soudů. Například u Okresního soudu ve Varšavě je v současné době nahlášeno 57 znalců

z oboru psychologie, přičemž 12 z nich má uvedenou specializaci. Na rozdíl od Slovenské republiky nejsou znalci omezeni výběrem odvětví, a tak můžeme nalézt zaměření na psychomanipulaci i dopravu a bezpečnost provozu. Kromě 57 znalců psychologů jsou v seznamu uvedeni i 2 znalci z oboru Psychologie zvířat a 2 z oboru psychoterapie (www.warszawa.so.gov.pl)

Francouzská republika

Zákon č. 71-498 z roku 1971 o statutu soudních znalců je hlavním zdrojem právní úpravy znalectví na území Francie. Francouzskou právní úpravu je možné označit za do velké míry formalizovanou, neboť je pevně pod správou příslušných soudů. Byrokratická zátěž je ve Francii významně vyšší než v ostatních státech Evropy. V této zemi existují hned dva seznamy, kde musí být soudní znalec zapsán. Jedná se o Celostátní seznam soudních znalců vypracovávaný kanceláří Kasačního soudu a Seznam soudních znalců vypracovávaný každým odvolacím soudem. Úlohu znalce v trestním řízení upravuje Trestní řád (Code de procedure pénale) v hlavě III, kapitole I, oddílu 9 ‚O znaleckém posudku‘ (Ševčík a Ullrich, 2015). Psycholog může být zapsán do seznamu znalců pouze v jednom oboru a to psychologie (F-07). Jako podobor si může zvolit psychologii dospělých nebo dětskou psychologii (www.ca-paris.justice.fr).

Spojené státy americké

„Postavení znalce je upraveno ve federálním řádu o dokazování, který se vztahuje na řízení před federálními soudy, společně jak v civilních, tak trestních věcech“ (Křístek, 2013). Postavení znalce v trestním řízení je značně ovlivněno modelem sporného řízení, v němž jsou to strany, kdo ovládají postup a průběh soudního řízení. Strany sporu si najímají vlastní znalce. Cílem není najmout nejlepšího odborníka z oboru, ale spíše toho nejpřesvědčivějšího. Úkolem znalce je podpořit svou argumentací stranu, která mu vytvoření posudku zadala, ovšem při dodržení podmínky nestrannosti a objektivnosti. Soud v USA povolává znalce minimálně (Maturová a Valta, 2015).

3. Znalecký posudek jako důkaz v trestním řízení

Dokazování tvoří zásadní a nezastupitelnou součást trestního řízení. Podle §89 odst. 1 TŘ je v nezbytném rozsahu nutné dokazovat zejména:

- a) *zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,*
- b) *zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,*
- c) *podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu,*
- d) *podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele,*
- e) *podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestním činem a bezdůvodné obohacení,*
- f) *okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.*

Z výčtu jasně plyne, že na některé otázky získá soud odpověď jen skrze znalecký posudek. K zodpovězení otázek pod písmeny c) a d) je nejlepší cestou využití znaleckého posudku z odvětví psychologie.

V České republice probíhá ročně tisíce trestních řízení, a tudíž nelze v každém z nich využít znalce. Bylo by to nevhodné a v řadě případů i zbytečné. Jak píše Jelínek (2011) ve své knize: „*Předmět a rozsah dokazování mají své hranice. Dokazovat je třeba jen okolnosti důležité pro trestní řízení. Dokazování těch, které nejsou pro věc významné, by nevedlo k objasnění podstaty věci a oddalovalo by vydání včasného meritorního rozhodnutí.*“ Pokud ovšem policisté, popř. soudci dojdou k názoru, že je třeba využít služeb znalce, měli by se na něj obrátit.

Dokazování skrze znalce je upraveno v Trestním řádu v oddílu čtvrtém. Zmínku o znaleckých posudcích ovšem lze nalézt už v §89 odst. 2, kde je znalecký posudek uveden ve výčtu možných důkazních prostředků. Znalecký posudek je tedy samostatným druhem důkazu, který může být jak usvědčující, tak i ospravedlňující.

3.1 Výslech znalce

Na začátek této podkapitoly je nutné uvést, že po vypracování znaleckého posudku nenásleduje nutně vždy výslech znalce u soudu. Podle §211 odst. 5 TŘ: „*Místo výslechu znalce lze přečíst protokol o jeho výpovědi nebo jeho písemný posudek, jestliže znalec byl před podáním posudku poučen podle §106, nejsou pochybnosti o správnosti a úplnosti posudku a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí.*“ V §106 TŘ nalezneme

poučení o následcích nedostavení se k hlavnímu líčení a o povinnosti oznámit skutečnosti, které by vedly ke znalcovu vyloučení.

K provedení znaleckého úkonu, resp. k výslechu se znalec předvolává. Na rozdíl od obviněné nebo svědka nemůže být k výslechu předveden, ovšem může mu být uložena pořádková pokuta, pokud se bez omluvy k výslechu nedostaví. Podle §66 odst. 1 Trestního řádu lze tuto pokutu uložit až do výše 50 000 Kč. Než dojde k samotnému výslechu znalce, musí být tato osoba poučena o významu znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku podle §106 TŘ. Respektování výše zmíněných poučení dokládá znalec odvoláním se na znalecký slib.

Fáze dokazování v rámci hlavního líčení je v každém případě zahájena výslechem obžalovaného. Další dokazování je prováděno dle volného uvážení předsedy senátu či samosoudce. Zpravidla po výslechu obžalovaného následuje výslech svědka, eventuálně více svědků. Znalec předstupuje ve většině případů jako třetí. Výpovědi znalce psychologa je využíváno pouze u některých trestných činů. Takový znalec vystupuje v daném případě zpravidla sám nebo v doprovodu znalce lékaře. Jestliže posuzuje osobnost pachatele společně se znalcem psychiatrem, dochází k jeho výslechu častěji až na druhém místě. Pokud ale posuzuje osobnost svědka, který byl při trestném činu zraněn, společně se znalcem lékařem, není pořadí výslechů nijak dáno zvykem.

Výslech znalce je u každého soudu a i u každého dokazování jiný. V některých případech znalec pouze přečte znalecké zadání a své stručné odpovědi na jednotlivé otázky. Jindy musí naopak k vysvětlení svých odpovědí přečíst celý postup, kterým k závěru došel. V tu chvíli končí monologická část jeho výslechu. Následně mohou soudce, státní zástupce i obhájce pokládat otázky a požadovat vysvětlení. Není výjimečné, když znalec dostane doplňující otázku, kterou se v rámci vypracování posudku nezabýval, a na kterou musí ihned reagovat. V takových případech se ukáže, zda znalec věnoval danému případu dostatečnou přípravu a též, zda jsou jeho odborné znalosti a zkušenosti na požadované úrovni. Pro některé znalce může takovéto odpovídání znamenat nadměrnou negativní zátěž, ovšem troufám si tvrdit, že pro každého znalce je to cenná zpětná vazba kvality jeho práce.

Podle §17 odst. 1 Znaleckého zákona má znalec za podání posudku právo na odměnu. Předseda senátu, nebo samosoudce na konci výslechu na toto právo

upozorní. Znalec v některých případech zasílá vyúčtování znalečného až dodatečně. Je-li znalecký posudek zadán OČTŘ, řídí se odměňování vyhláškou č. 37/1967. V §16 zmíněné vyhlášky jsou upraveny sazby odměn. „*Odměna za znalecký posudek činí podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, za jednu hodinu práce 100 až 350 Kč.*“ V §20 a §21 jsou poté upraveny možnosti zvýšení a snížení odměny. V Zákoně o znalcích a tlumočnících je upraveno i právo na náhradu nákladů, které znalec účelně vynaložil v souvislosti se znaleckým posudkem, a to v §18. Jedná se hlavně o cestovní výdaje a věcné náklady. Je-li znalecký posudek zadán jinou osobou než OČTŘ, řídí se odměňování smlouvou mezi zadavatelem a znalcem (§17 odst. 4 Znaleckého zákona).

Výslech znalce psychologa se řídí všemi výše zmíněnými zásadami. Zpravidla se vyskytuje při dokazování u trestných činů podle §140, 141, 142, 145, 185, 186, 187, 198 a 199. Znalecký posudek a následný výslech znalce je vyžadován jak u osob obviněných či obžalovaných z trestného činu, tak i u svědků. Ve většině případů je výslech psychologa delší, než bývá zvykem u ostatních znalců. Lze to přisoudit delšímu znaleckému zadání a většímu počtu kladených otázek. Výjimkou nejsou případy, kdy nemá soud kromě výsledku obviněného a svědků jiný důkaz než znalecký posudek. V takovýchto případech je na výslech znalce psychologa kladen obzvlášť velký důraz a výslech je často doplněn otázkami kladenými oběma stranami soudu.

K problematice výsledku znalců existuje v současné době velké množství judikatury. Za zmínku stojí rozhodnutí Krajského soudu v Plzni (7 To 388/98), které v souhrnu poukazuje na to, že u výsledku musí být proveden důkaz znaleckým posudkem. Nestačí, aby se znalec na posudek jen odvolal, ale měl by ho alespoň stručně shrnout. Dalším důležitým příkladem je rozsudek Vrchního soudu v Olomouci (6 To 73/2009), který poukazuje na nutnost poučení znalce podle §106 TŘ před každým výsledkem. Neméně důležité rozhodnutí učinil Nejvyšší soud ČR v případě 4 To 5/70. Popsal v něm situaci, které se bude věnovat diplomová práce v další podkapitole, a to problematiku chyb a vad u znaleckých posudků. V daném případě šlo o možnost přibrat znalce jiného, pokud nejsou odstraněny nejasnosti nebo neúplnosti posudku.

3.2 Aktuální otázky související se znaleckými posudky

V současné době odborná veřejnost často diskutuje o znaleckých posudcích a to z hlediska jejich kvality i kvantity. Na jednu stranu se mluví o jejich nadužívání, na druhou o chybějících znalcích. Znalci usilují o zvýšení odměny za vypracování znaleckého posudku. Naproti tomu veřejnost usiluje o zvýšení odpovědnosti za znalecký posudek a to hlavně z hlediska jeho správnosti. Jelikož psychologové jsou jako soudní znalci využíváni poměrně často, troufám si tvrdit, že se zmíněné otázky týkají v některých případech hlavně jich.

3.2.1 Zásada volného hodnocení důkazů

Zásadu volného hodnocení důkazů nalezneme upravenou v §2 odst. 6 TŘ: *„Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.“* Jedná se o jednu ze základních zásad dokazování, která platí z podstaty věci i pro znalecký posudek. Tento důkaz je zcela rovnocenný ostatním důkazním prostředkům, nedisponuje žádnou nadřazeností ani ‚samospasitelností‘. Některé OČTŘ na tento princip zapomínají a bez kritického zhodnocení přisuzují znaleckému posudku, obzvlášť v oboru zdravotnictví, větší význam než ostatním důkazům.

K problematice této zásady se již vyjádřil i Ústavní soud. Ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 299/06 konstatoval: *„Znalecký posudek není žádný nadřazený důkaz. Znalecký posudek je nutné hodnotit stejně pečlivě, jako každý jiný důkaz, ani on nepoživá žádné větší důkazní síly a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale též věcné správnosti.“* Znalecký posudek tedy nemá a priori určenou svoji důkazní sílu.

Fryšták (2014) ve své publikaci uvádí, že v praxi je tomu leckdy jinak. OČTŘ mnohdy zcela neodůvodněně přikládají stěžejní význam právě znaleckému posudku. V přípravném řízení si znalecký posudek vyžadují buď proto, že si neví kvůli složitosti s trestní věcí rady, což vede ke zbytečným průtahům, nebo proto, že ‚ho soudy požadují‘. Dörfl (2016) k zásadě volného hodnocení důkazů dodává, že hlavní odpovědností znalce je, aby jeho znalecký posudek obstál jako důkaz. Pokud je tedy posudek přesvědčivý, soudce k němu bez pochyb přihlédne.

I mezi jednotlivými znaleckými posudky je zachována výše uvedená zásada. Znalecký posudek znaleckého ústavu nemůže být primárně pokládán za přesvědčivější než znalecký posudek znalce. Soud tedy v konkrétním případě může přijmout závěry znalce a odmítnout závěry znaleckého ústavu (Hübnerová, 2016). Stejně tak může dát za pravdu odbornému vyjádření a ne znaleckému posudku (Křístek, 2013). Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 116/05 dále připomenul, že *„Zásada volného hodnocení důkazů neznamena, že by soud měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoli, nebo o které opře své skutkové závěry a které opomene. Z odůvodnění soudního rozhodnutí musí totiž vždy dostatečným způsobem vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů.“* K tomu je nutné dodat, že se soudce samozřejmě může odchýlit od závěry znaleckého posudku, ovšem musí vždy odůvodnit, proč se tak rozhodl.

Všechny OČTŘ, které využívají služeb soudního znalce, by se měly zamyslet, zda na něj nepřenesají rozhodování o věci, které přísluší jen jim. Zda na něj nedelegují odpovědnost za výsledek a tudíž neporušují zásadu, že znalec se má vyjadřovat jen k otázkám skutkovým a nikoliv právním. V současné době si lze jen stěží představit některá trestní stíhání bez součinnosti soudního znalce. I tak by ale OČTŘ neměly opomíjet potenciál k omylu znalce. Neměly by na jejich závěry dávat přehnaný důraz a nekriticky přejímat jejich názory. Na druhou stranu, pokud je posudek napsán kvalitně a při výslechu ho znalec obhájí, není důvod, proč by měli soudci takovému důkazu nevěřit a nestavět na něm svá rozhodnutí.

3.2.2 Nadužívání znaleckých posudků

Nadužívání znaleckých posudků je v současnosti stále častěji skloňovaný pojem. Sice se o něm hodně mluví, ale v literatuře jej najdeme spíše výjimečně. Je celkem logické, že o problematice nadužívání nemluví ani znalci, ani zadavatelé posudků. Naopak nejčastěji se o něm dozvíme ze strany veřejnosti.

Fryšták (2014) uvádí, že v přípravném řízení jsou znalecké posudky mnohdy vypracovávány na pokyn dozorového státního zástupce proto, že ho soudy požadují. Ze strany soudců naopak zaznívá, že jsou znalecké posudky dělané mnohdy zbytečně i v případech, ve kterých by stačilo pouze odborné vyjádření. Jistě nelze popřít, že na některých okresech tato praxe existuje. Místo případného doplňování dokazování

je znalecký posudek raději vypracován dopředu, takřkajíc ‚pro jistotu‘. Tvrzení, že soudcům by v některých případech stačilo odborné vyjádření, je pravdivé, ovšem znalci zpravidla nejsou ochotni ho vypracovávat. Hübnerová (2016) k této problematice uvádí, že znalci nejsou ze zákona povinni vypracovat odborné vyjádření. Navíc je finanční ohodnocení vypracování odborného vyjádření několikanásobně nižší, než je tomu u znaleckých posudků.

Nadužívání znaleckých posudků je zmíněno i v některých odborných článcích. Tomáš Sokol se k tomuto fenoménu vyjadřuje takto: „*Méně pochopitelné, spíše nepochopitelné, je opatrnickví soudců, kteří akceptují posudky i tam, kde by se slušelo přesně to, co dělá soudce soudcem. Posouzení skutkových okolností a aplikace práva.*“ (Sokol, 2008). O tři roky později kritizuje nadužívání znaleckých posudků i Daniel Vaněk ve svém článku Soudní znalci ničí lidské životy! (Vaněk, 2011).

Tvrzení, že znaleckých posudků je nadměrné množství, nemůže být přijímáno bez dalšího vysvětlení. V mnoha případech jsou znalecké posudky vypracovávány zcela podle dikce zákona. Příbrání znalce zákon přímo nařizuje. Další velkou skupinou jsou znalecké posudky, které prokazatelně přispívají k objasnění mimoprávních, odborných skutečností a jsou pro OČTŘ nenahraditelné. Poslední skupinou jsou posudky, které jsou dle mnoha kritérií skutečně nadbytečné.

OČTŘ nechávají vypracovávat znalecké posudky u některých typů trestných činů automaticky, aniž by vůbec zjišťovaly jejich opodstatnění. Jelikož se tak zpravidla děje u zvláště závažných zločinů, není nadbytečných posudků tak velké množství. Přesto taková praxe nepřispívá k příznivému hodnocení jejich smyslu. Druhou a daleko významnější skupinou zneuživatelů znaleckých posudků jsou soukromí zadavatelé. Tito lidé využívají znalce v trestním řízení zpravidla v případě, když nemají oporu svých tvrzení v jiných důkazních prostředcích. Často si ale neuvědomují, že když uzavřou smlouvu se znalcem psychiatrem nebo psychologem, neplatí za výsledek znaleckého posudku, ale za objektivní posouzení věci.

Kromě nadužívání znaleckých posudků dochází i k situaci naprosto opačné. U některých trestných činů by psychologické znalecké posudky mohly objasnit spoustu skrytých indicií a přispět k lepšímu posouzení věci. Velký význam by měly posudky u pachatelů recidivistů a také u těch, kterým hrozí vysoký trest odnětí svobody. Zmíněné posudky by v případě, že by byl obžalovaný odsouzený k nepodmíněnému

trestu odnětí svobody, mohly sloužit jako podklady pro práci psychologů ve věznicích. S nadbytečným využíváním znaleckých posudků se pojí otázka jejich finanční náročnosti. V Moravskoslezském kraji bylo v roce 2011 ze strany policie ČR za 114 psychiatrických a psychologických posudků vyplaceno přes 1 000 000 korun (Valerián, 2012). Dobré by bylo zamyslet se, zda problém s kvantitou nesouvisí též s kvalitou znaleckých posudků. Je logické, že kvalitní posudky, o které se může soudce ve svém rozhodování opřít, jsou drahé. Bylo by vhodné zaměřit se především na snížení velkého počtu nekvalitních posudků a dát přednost sice drahým, ale o to lépe zpracovaným důkazním prostředkům.

3.2.3 Nedostatek znalců

Jedním z aktuálních problémů soudního znalectví, který se objevil již před několika lety, je nedostatek soudních znalců v některých oborech a odvětvích. Evidence znalců a tlumočnicků nabízí celkem 50 oborů, do kterých může být člověk zapsán. Počty znalců v jednotlivých oborech se však diametrálně liší. V oboru Ekonomika bylo v květnu 2016 zapsáno téměř 6250 znalců. Oproti tomu v oboru Keramika byli zapsáni pouze 4 znalci a jen jeden z nich nepůsobí zároveň i v jiném oboru. Výpis z evidence znalců dále ukazoval, že v oboru Tabák v květnu 2015 působili pouze dva znalci, přičemž jeden z nich měl pozastavenou činnost. Vůbec nejhůře na tom byl obor Tarify dopravní, jelikož v něm nebyl zapsán ani jeden soudní znalec (www.justice.cz). Otázkou zůstává, co by OČTŘ dělaly, kdyby potřebovaly znalce právě z tohoto oboru. Lze předpokládat, že by policie požádala o vypracování znaleckého posudku znalce ad hoc. Usuzovat právě na toto řešení je možné z nedávného případu, kdy bylo potřeba nalézt osobu, která by jako znalec ad hoc vypracovala znalecký posudek na raketové motory, tedy v oboru, resp. odvětví, které evidence znalců a tlumočnicků vůbec neuvádí (Pivoňková, 2016).

Důvodů, proč je v některých oborech nedostatek znalců, je hned několik. Asi nejčastějším je nedostatečné finanční ohodnocení. Faktem zůstává, že je výkon soudního znalectví velmi prestižní záležitostí, jelikož by tuto činnost měli vykonávat pouze nejkvalifikovanější a nejvzdělanější lidé ve své oboru, finanční stránka tomu však naprosto neodpovídá. Podle §12 odst. 1 Znaleckého zákona jsou znalci povinni podat posudek, pokud jsou ustanoveni v řízení před orgánem činným v trestním řízení. V takovém případě mají ovšem nárok pouze na odměnu stanovenou vyhláškou.

Když vypracují posudek pro soukromého zadavatele, mohou si určit takovou odměnu, kterou považují za adekvátní. Není proto výjimkou, když jsou znalci v početně nepříliš zastoupeném oboru často pracovním vytížením zmíněnými soukromými posudky.

Dalším důvodem nízkého počtu znalců je nedostatečná propagace znalectví na některých vysokých, resp. středních školách. Absolventi často nevědí, že si mohou se svým vzděláním a následnou praxí v oboru zažádat o zapsání do seznamu znalců a to být znalcem. Na tomto místě je potřeba zdůraznit, že na jmenování soudním znalcem není právní nárok. I když osoba splňuje všechny předpoklady, nemusí být předsedou krajského soudu jmenována. V odvětví psychologie k odmítnutí jmenování soudním znalcem dochází pouze výjimečně a to z důvodů nesplnění základních předpokladů jako je například požadovaná doba praxe.

Významným důvodem vedoucím k nedostatku soudních znalců v některých odvětvích je i vysoká odpovědnost. Znalci psychiatři spolurozhodují o životech duševně nemocných lidí a ne všichni odborníci chtějí nést možné riziko selhání (www.rozhlas.cz). Znalci psychologové svou prací též ovlivňují osudy lidí a to hlavně u posudků na potencionální pachatele trestných činů. Jistě jsou si vědomi možného selhání a negativních dopadů na posuzované osoby.

Mezi další důvody vedoucí k nedostatku soudních znalců patří i to, že jsou zpravidla před jmenováním znalcem v zaměstnaneckém nebo jiném poměru a musí tak, alespoň ze začátku, vykonávat znalectví vedle svého hlavního zaměstnání, což je velmi časově náročné. Navíc musí znalci vypracovat znalecký posudek do určité lhůty, která jim je OČTŘ určena. Pokud se nejedná o expresní posudek, který má přednost před vším, musí jeho vypracování vměstnat do svého leckdy velmi nabitého pracovního programu.

Být soudním znalcem je zajisté záslužná činnost, ovšem ne vždy jsou lidé ochotní dávat všanc svou dobrou pověst při vypracovávání posudků a následném výslechu. Je pravděpodobné, že pokud budou schváleny chystané legislativní změny Zákona o znalcích a tlumočnících, dojde ke změně počtu znalců. Je otázkou, zda k lepšímu, nebo horšímu.

3.2.4 Smluvní a revizní znalecké posudky

V trestních řízeních může dojít k situaci, kdy je místo jednoho znaleckého posudku vypracováno posudků více. K naprosté shodě dvou znalců však v praxi zpravidla nedochází.

Obhájce žádá znalce o vypracování smluvního znaleckého posudku ve dvou případech. Zaprvé, když si OČTŘ žádný znalecký posudek nevyžádal a ve spise jsou jen výpovědi svědků, eventuálně odborná vyjádření, a za druhé, když ve spise již posudek je, avšak obhajoba se s jeho závěrem neztotožňuje (Vantuch, 2011). Podle §110a TŘ platí: *„Jestliže znalecký posudek předložený stranou má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení.“* V případě, když má soud znalecký posudek předložený jak OČTŘ, tak i obhájcem, konfrontuje mezi sebou jednotlivé závěry znaleckých posudků.

Pokud si znalecké posudky odporují, má soud různé možnosti. Zpravidla nejprve využije možnost požádat znalce o dodatek znaleckého posudku, ve kterém by měl odborník písemně vysvětlit sporné otázky. Když tato cesta nevede k tíženému výsledku, předvolá si oba znalce k výslechu. V něm by mělo dojít k objasnění rozporů. Pokud k tomu však nedojde, nechá soud vypracovat revizní znalecký posudek. Dle §110 TŘ může k přezkoumání posudku podaného znalcem požadovat posudek ústavu. Poslední možností je rozhodnout v rozporu se znaleckými závěry, ovšem v takovém případě musí své stanovisko soud vždy odůvodnit (Křístek, 2013).

Otázkou zůstává, jak je možné, že si znalecké posudky z téhož oboru v téže věci odporují, když by podle zákona měly být vypravovány odborníky a to řádně, osobně a nestranně. Jednou ze zásadních věcí v této otázce je přihlídnutí k §41 odst. 1 TŘ, kdy: *„Obhájce je povinen poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, ..., zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinnu zmírňují.“* Ze zákona vyplývá, že obhájce nemůže předložit smluvně vypracovaný znalecký posudek, který by škodil jeho klientovi, a tudíž předkládá jen posudek ospravedlňující. OČTŘ naopak předkládají posudky vypracované jak ve prospěch, tak i v neprospěch obžalovaného (Vantuch, 2011). Další okolností, ke které je třeba přihlídnout, je to, že znalec vypracovávající smluvní znalecký posudek dopředu ví, co zadavatel chce v závěru posudku objasnit.

Znalec by měl být natolik morálně vyspělý, aby tlaku zadavatele odolal a nesnažil se v posudku o zkreslení svého nálezu. Ne vždy tomu tak je. Dobrou prevencí vypracování zaujatého posudku je krátké prvotní setkání znalce s obhájcem, kde je nastíněno, zda může posudek obviněnému pomoci nebo ne. Je důležité zdůraznit, že znalec může vypracování smluvního posudku bez jakéhokoliv odůvodnění odmítnout. Třetí okolností je fakt, že každý znalecký posudek obsahuje subjektivní názor na danou věc a každý znalec může přikládat důležitost jiným okolnostem. Dörfl (2016) říká, že u znaleckých posudků se vždy předpokládá osobní názor. Proto lze také znalce na rozdíl od svědka vyměnit.

V rámci rozporuplných psychologických znaleckých posudků lze předpokládat všechny tři výše uvedené varianty. Psycholog navíc často neodpovídá na uzavřené otázky, na které je jednoznačná odpověď ano či ne, ale má bezpočet možností jak odpovědět. Každý znalec psycholog dává důraz na něco trochu jiného, a tak se může stát, že jsou podány dva protichůdné znalecké posudky avšak ani jeden znalec se nemýlí. V takovém případě je třeba posoudit zvolené metody a formulaci závěrů. Alternativu soudu poskytuje možnost požadovat revizní posudek.

Revizní posudky tvoří nezanedbatelnou část v soudně znalecké praxi a slouží k objasnění pochybností o komplexním, správném a vyčerpávajícím zpracování revidovaných posudků. Revizní posudky musí mít všechny náležitosti znaleckých posudků. Revizní znalec nejprve posoudí problematiku bez přihlédnutí k původním znaleckým posudkům a posléze zkoumá revidované posudky a hledá odlišnosti (Drochytko a kol., 2005). Může se stát, že revizní znalec dojde k jinému závěru než kterýkoliv z revidovaných posudků.

Obecně lze říci, že konfrontace diametrálně odlišných znaleckých posudků není příliš častá. Veřejnost je často konfrontována skrze mediálně známé kauzy a tím se může zdát, že je posudků odporujících si v zásadních věcech velké množství. Ve skutečnosti se jedná o zanedbatelnou část z velkého množství vypracovaných posudků (www.ceskatelevize.cz).

Mediálně jsou nejčastěji zveřejňovány pochybení v oboru ekonomika, doprava a zdravotnictví. Mezi nejznámější kauzy patří případ Romana Janouška, ve kterém byly vypracovány odlišné znalecké posudky z oboru dopravy, odvětví silniční doprava. Dále jsou známé případy Petra Kramného a Věry Marešové, ve kterých byly

požadovány posudky z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství (www.ceskatelevize.cz).

V trestních řízeních, ve kterých jsou vyžadovány posudky od znalců psychologů, dochází jako u jiných oborů k tomu, že jsou podávány dva odlišné znalecké posudky. Nejčastěji se tak děje u posudků na pachatele trestného činu vraždy, ublížení na zdraví, znásilnění nebo domácího násilí. Pokud nedojde k objasnění rozporů, jsou na žádost soudu vypracovány revizní znalecké posudky. I v souvislosti s psychologii můžeme nalézt mediálně známou kauzu tzv. slovenského bossa podsvětí, Mikuláše Černáka. Tento muž, který spáchal sérii vražd jako člen organizované zločinecké skupiny, byl oficiálně znalecky zkoumán jedenáctkrát a navíc ještě opakovaně vyšetřován vězeňskými psychology a to v průběhu jedenácti let. Ze závěrů znaleckých posudků plyne, že znalci psychologové se mohou kdykoliv dopustit chyby a jako takoví se mohou mýlit. Jinak snad ani nelze vysvětlit, že inteligenční schopnosti Černáka byly určeny v rozmezí od lehké zaostalosti, přes průměrnou inteligenci až do nadprůměru. Též se u jednotlivých znalců výrazně lišila zjištěná motivace pachatele (Heretik, 2011).

3.2.5 Formální a procesní vady znaleckých posudků

Během trestního řízení není posuzována jen věcná správnost znaleckého posudku, ale i jeho správnost formální a procesní. Pokud by nebyly splněny zákonem stanovené požadavky na formu posudku nebo byly porušeny procesní předpisy, k hodnocení věcné správnosti by vůbec nedošlo. Znalecký posudek by totiž nemohl být vůbec použit jako důkaz.

Formální náležitosti znaleckých posudků jsou stanoveny v zákoně 36/1967 Sb. a ve vyhlášce 37/1967 Sb. Natolik závažné vady formálního charakteru se v trestním řízení zpravidla nevyskytují. Pokud se ovšem objeví, jedná se v zásadě o vady drobné, jako je opomenutí otisknutí znalecké pečeti nebo chybějící podpis. Formální vady je zpravidla možné dodatečně odstranit.

Procesní vady znaleckých posudků vznikají tam, kde není dodržen zákon. Vad spadajících pod procesní nezákonnost může být nespočet, ovšem některé jsou namítány častěji než jiné. Základní procesní vadou je tzv. podjatost. Nedodržení nestrannosti se může vztahovat buď k věci, nebo k osobě. Znalec by tedy neměl mít ani nepřímý zájem na tom, jak trestní řízení dopadne. Zároveň by jako znalec neměl

působit u případu, ve kterém je kterýkoliv ze subjektů osoba jemu blízká nebo k níž má přátelský či nepřátelský postoj (Dörfl, 2016). K tématu podjatosti existuje v současné době bohatá judikatura. Obecně lze říci, že pokud má znalec jakékoliv pochybnosti o své případné podjatosti, měl by to ihned oznámit zadavateli posudku.

Další závažnou procesní vadou je případ, když znalec nevykonává znaleckou činnost osobně. Pokud potřebuje ke své práci radu, může požádat o příbrání konzultanta. Konzultant nemusí být zapsán v seznamu znalců, ovšem vždy musí být poučen o zachování povinné mlčenlivosti. Za výsledný znalecký posudek odpovídá v každém případě soudní znalec určený soudem (Hübnerová, 2016).

Procesní správnost spočívá i v tom, že si znalec nezískává podklady nezákonnou cestou. Pokud by k tomu došlo, jednalo by se o vadu neodstranitelnou. Též je důležité, aby byl znalec na začátku výslechu poučen o následcích vědomě nepravdivého znaleckého posudku.

Jednou z nejvíce diskutovaných vad je nedodržení lhůty k vypracování posudku. Znalcům jsou zpravidla lhůty oznamovány společně se znaleckým zadáním. Pokud znalec již na začátku lhůty ví, že jí nedodrží, měl by se ihned obrátit na zadavatele s žádostí o její prodloužení. V některých případech se tak ale neděje, i když jsou znalci dopředu známy objektivní důvody nedodržení lhůty. Na druhou stranu může dojít k průtahům ze strany posuzované osoby, které jsou vůli znalce neovlivnitelné. I v tomto případě by se měl znalec co nejrychleji obrátit na zadavatele a konzultovat s ním, jak v takové situaci postupovat.

Procesní vadou je i nedostatečná kvalifikace s ohledem na zadaný úkol. Správné posouzení odbornosti je leckdy věc složitá. Proto se v praxi doporučuje, aby OČTŘ se znalcem vždy konzultovaly, zda kladené otázky spadají do jeho působnosti. V minulosti se často stávalo, že byla znalci psychologovi pokládána otázka, zda pachatel netrpí duševní poruchou. Tato otázka ovšem spadá do kompetence znalců psychiatrů a psycholog ji nemůže a ani by neměl zodpovědět. V současné době k takovýmto pochybením dochází jen zřídka. S kvalifikací znalce úzce souvisí i obor, ve kterém působí a je zapsán. Zvláště u psychologů je velký rozdíl, zda je znalec odborníkem na dospělé nebo dětskou populaci. Pokud je znalec ustanoven ve věci, která neodpovídá jeho odvětví, může samozřejmě odpovědět na otázky v obecné rovině, ovšem zásadně se nedoporučuje odpovídat na otázky specifické. Zpravidla by totiž došlo k napadení této skutečnosti v rámci výslechu znalce. „*Přestože nejsou*

specializace pro znalce závazné, svůj význam mají, neboť představují důležitou informaci pro zadavatele znaleckých posudků o odborné způsobilosti znalce“ (Ševčík a Ullrich, 2016). Z toho plyne zásadní věc. Specializace jsou na rozdíl od oborů nepovinné, a pokud se jí chce znalec dobrovolně omezit, měl by počítat s tím, že mu budou zadávány převážně posudky s touto tematikou.

V §8 Znaleckého zákona je uvedeno, že: *„Znalci jsou povinni vykonávat znaleckou činnost řádně.“* Jednou z procesních vad je tedy i porušení této zásady. Obecně lze říci, že řádností se rozumí dodržení zákonnosti, stejně tak formální i obsahové správnosti znaleckého posudku.

3.2.6 Obsahová správnost znaleckých posudků

Hodnocení obsahové správnosti představuje nejnáročnější část hodnocení. Cílem je ověřit pravdivost a komplexnost závěrů. Křístek (2013) píše: *„Problém je, že posudek zpracovával odborník v dané věci, ale hodnotit ho má v dané věci laik (soud, OČTŘ). Právě proto musí zadavatel vyžadovat, aby byl posudek sepsán způsobem, který jemu i ostatním příjemcům-amatérům umožní hodnotit obsah posudku.“* Základem obsahové správnosti je tedy na jedné straně odbornost a na druhé straně srozumitelnost. Třetí složkou kvalitního posudku je jeho logika, resp. logické vyplývání závěrů z jednotlivých podkladů a metod. Samozřejmostí je pak dílčí i celková integrita.

Odbornost si lze v praxi představit tak, že se posudek omezuje jen na odborné otázky a nevyjadřuje se k otázkám právním. Ty přísluší posuzovat pouze soudu. *„Z odborných závěrů znalce, např. ohledně pohnutek, které vyústily ve spáchání trestného činu, vyvozují orgány činné v trestním řízení důsledky pro právní posouzení věci, např. z hlediska polehčujících či přitěžujících okolností“* (Čírtková, 1998). Srozumitelnost znaleckých posudků lze spatřovat v tom, že všechny odborné termíny by měly být přeloženy do českého jazyka, nebo alespoň vysvětleny. Znalecké posudky by dále měly být určité. *„Znalec může uvádět jen to, co může dokázat a nesmí uvádět své úvahy a domněnky“* (Hrib, 2005). Stručnost, ale zároveň úplnost jsou další obsahové požadavky na znalecké posudky. V závislosti na oboru znalecké činnosti je v některých případech nezbytné doplnit posudek o grafické znázornění situace nebo fotodokumentaci.

Zásadní význam v oblasti obsahové správnosti má posouzení věrohodnosti znaleckého posudku, tedy nakolik může posudek poskytnout pravdivý výsledek poznání. „*Věrohodnost znaleckého posudku se přitom taktéž posuzuje podle určitých kritérií, a to podle:*

- *způsobilosti znalce podávat věrohodné znalecké posudky,*
- *úplnosti a bezvadnosti podkladových materiálů a*
- *odborné odůvodněnosti“ (Ševčík a Ullrich, 2015).*

Způsobilost znalce se předpokládá, jelikož by měla být ověřena v rámci řízení o jmenování určité osoby znalcem.

Úplnost a bezvadnost podkladových materiálů je naopak nutné zjišťovat vždy. Je logické, že z nesprávných či neúplných vstupních podkladů nemůže znalec vyvodit pravdivý závěr. Součástí každého znaleckého posudku musí být seznam podkladů. Pokud znalec o některý podklad žádá, ale neobdrží jej, uvádí tuto skutečnost do seznamu též. V žádném právním předpisu není stanoveno, kolik podkladů musí znalec mít. Z logiky věci lze dovodit, že dostatečný počet je takový, díky kterému může znalec odpovědět na položené otázky. Na druhou stranu je znalci zpravidla zasílán ke zkoumání celý spis. Všechny dostupné poklady v takovém případě ani zdaleka nevyužije. Podkladové materiály mohou být vadné na třech rovinách. Mohou být neúplné, nesprávné či nezákonně získané (Křístek, 2013). Napadání vad podkladových materiálů, se kterými pracoval soudní znalec, není věc neobvyklá. Znalec by si měl poznamenat, kolik stran měl spis v okamžiku, kdy ho dostal. Může se totiž stát, že bude během výslechu konfrontován s podklady, které byly získány až po vypracování jeho posudky a tudíž je nemohl relevantně zhodnotit.

Odborná odůvodněnost, resp. její hodnocení spočívá v posouzení, zda jsou závěry posudku náležitě odůvodněny, zda odůvodnění odpovídá pravidlům logického myšlení, zda bylo přihlédnuto ke všem relevantním skutečnostem a zda nejsou závěry v rozporu s výsledky ostatních důkazů. Důležitou roli hraje i přezkoumatelnost závěrů (Ševčík a Ullrich, 2015).

Znalec psycholog by si měl při vypracování znaleckého posudku dávat pozor zejména na to, aby:

- uvedl správně všechny názvy metod, které použil
- se jednalo o metody standardizované na naši populaci

- pokud uvede výsledek diagnostické metody, bylo možné jej v rámci eventuálního revizního posudku ověřit
- potvrdil své závěry alespoň ze dvou zdrojů, tedy např. dvěma metodami
- uvedl otázky OČTŘ tak, jak mu byly doručeny usnesením
- na otázky odpověděl pokud možno jednoznačně (Novák, 2013).

Na závěr je nutné uvést, že znalecký posudek je vždy subjektivní. Odráží individualitu každého znalce, jeho znalosti, zkušenosti a přístup k práci. Znalec by nikdy neměl zapomínat na to, že jeho posudek zásadním způsobem ovlivňuje trestní řízení a mnohdy rozhoduje o osudu pachatele trestného činu na několik let dopředu. Vždy by měl postupovat podle zásady lege artis a ze své vlastní iniciativy si doplňovat potřebné vzdělání. Dostatečné vzdělání, používání soudobých metod a zejména náležitá pozornost věnovaná každému individuálnímu posudku, to vše by mělo být především věcí cti každého znalce, vyplývající z prestiže jeho povolání.

3.3 Výzkum

V rámci diplomové práce jsem se kromě studia odborné literatury věnovala i aplikaci poznatků do praxe. V rámci letních stáží na Okresním soudu jsem měla možnost studovat spisy obsahující znalecké posudky z odvětví psychologie a též být přítomna několika výslechům znalců psychologů a psychiatrů. Zároveň jsem formou polostrukturovaného rozhovoru hovořila s několika zadavateli znaleckých posudků.

3.3.1 Spisy a výsledky

Studiem spisů, do kterých jsem měla možnost nahlédnout, jsem ověřila část informací uvedených v teoretické části práce. Jen některé spisy obsahují znalecké posudky. Pokud už spis posudek obsahuje, jedná se nejčastěji o posudek z oboru dopravy nebo zdravotnictví. Psychologické znalecké posudky jsou součástí všech spisů u TČ §187 TZ pohlavního zneužití a §199 TZ týrání osoby žijící ve společném obydlí. V případě TČ podle §146 TZ, §147 TZ a §158 TZ jsou psychologické znalecké posudky přítomné jen v některých spisech. Všechny posudky byly vypracovány již v přípravném řízení a to zpravidla na osobu poškozenou. U trestných činů podle §187 a §199 TZ byla osoba poškozená znalecky zkoumána vždy. Pachatelé nebyli zkoumání buď vůbec, nebo znalcem z odvětví psychiatrie. Některé spisy tedy logicky obsahovaly více

znaleckých posudků. Například spis 2T 191/2013 obsahoval tři psychologické znalecké posudky a spis 2T 36/2012 jich obsahoval dokonce pět.

Z rozsudků u spisů již uzavřených bylo patrné, že psychologické znalecké posudky, které soud mohl použít jako důkaz, vždy výraznou měrou přispěly k objasnění trestného činu (7T 8/2015, 7T 29/2014). V případech týrání osoby žijící ve společném obydlí a pohlavního zneužití se jednalo, s přihlédnutím k zásadě volného hodnocení důkazů, o důkazy zásadní.

Výsledky znalců byly nařizovány přibližně ve dvou třetinách případů a to převážně na popud obhájce. Znalci psychologové měly vždy delší výslech než znalci psychiatři a bylo jim kladeno více otázek. Zejména zajímavým shledávám případ označený sp. zn. 2T 59/2016, při kterém byli vyslýcháni čtyři znalci, dva z odvětví psychiatrie a dva z odvětví psychologie. Předseda senátu při odůvodňování rozsudku zvýraznil úlohu znalců při hlavním líčení i při rozhodování.

Shrnutí znalecké činnosti má jistě své limity, jelikož šlo pouze o spisy, resp. výsledky u jednoho okresního soudu v rozmezí několika let. Znalecká činnost a konkrétní forma jejího využití se s vývojem jednotlivých oborů mění. Domnívám se ovšem, že obecné zákonitosti vyplývající ze stručně shrnutého výzkumu jsou poměrně stabilní a v čase přetrvávají.

3.3.2 Polostrukturované rozhovory

Jelikož mne zajímaly rozdíly v nahlížení na znalecké posudky u jednotlivých zadavatelů, některé z nich jsem oslovila s žádostí o rozhovor. Přes některá odmítnutí se mi nakonec podařilo mluvit se dvěma soudci, dvěma státními zástupci, dvěma policisty a dvěma obhájci.

Vždy se jednalo o polostrukturovaný rozhovor, ve kterém jsem se tázala zadavatele na odpovědi na následující předem připravené otázky:

- V jakém případě žádáte znalecký posudek?
- Zdají se Vám znalecké posudky nadužívané?
- Jsou pro Vás znalecké posudky přínosné?
- Je pro Vás přínosný výslech znalce?
- Jaký počet otázek, pokládaných ve znaleckých zadáních, Vám přijde optimální?
- Setkal jste se již s vadným posudkem?

- Setkal jste se s tím, že by znalec hodnotil právní skutečnosti místo skutkových?
- Co pro Vás znamená znalec?

Výzkum nebyl statisticky korektní, jelikož nebyly dodrženy stejné podmínky u všech rozhovorů. Délka trvání byla od několika minut až po několik hodin. Rozhovory se konaly na pracovišti zadavatele, ale i v neformálním prostředí. Každý dotázaný odpovídal na otázky v jiném pořadí a některý dokonce na jednu či dvě neodpověděl. Na druhou stranu se mi u dotázaných nezdálo dostalo odpovědi rozšířené o netušené kontexty. Právě proto se domnívám, že stručné shrnutí odpovědí může být pro práci přínosem.

Některé dotazované osoby si nepřály být v diplomové práci jmenovány, a proto je uváděna pouze příslušná funkce osoby. Ze stejného důvodu jsou všechny odpovědi uváděny v mužském rodě bez ohledu na pohlaví dotazovaného. Otázky uvedené *kurzívou* byly kladeny mnou během rozhovoru. Při rozhovoru nebylo využíváno žádných audiovizuálních pomůcek, a tudíž mohlo při zapisování dojít k drobné záměně slov. V žádném případě však nedošlo ke změně významu odpovědi.

V jakém případě žádáte znalecký posudek?

Soudce: Pokud ve spisu chybí a mám pocit, že by byl přínosný.

Soudce: V podstatě znalecké posudky zadávat nemusím. Působí zde výborná státní zástupkyně, od které mi vše přijde. *A co revizní znalecké posudky?* Revizní posudky nechávám někdy vypracovat. Ale jen minimálně. Nejasnosti se snažím objasnit v rámci výsledku.

Policista: Pokud jde o podezření na týrání osoby žijící ve společném obydlí, žádám znalecký posudek vždy. *Proč?* Kdyby ve spise chyběl, tak by mi ho státní zástupkyně okamžitě vrátila k dopracování.

Obhájce: Vypracování znaleckých posudků požadují, když je případ nejasný nebo když to chce klient.

Obhájce: Obhajoba nežadá posudky psychologa v trestním řízení často. Obecně se používají k ověření věrohodnosti výpovědi poškozeného, svědka či obviněného. K tomu mám však značné výhrady, a proto já sám tyto posudky požaduji výjimečně.

Zdají se Vám znalecké posudky nadužívané?

Soudce: Ne, nadužívání to není. V některých případech se bez nich prostě neobejdeme. Třeba u týrání jsou naprosto klíčové. Naproti tomu výslech znalců v hlavním líčení se mi někdy nadužívaný zdá. Pokud obhájce položí znalci jednu nebo dvě otázky, které jsou navíc již vysvětlené ve spisu, je zbytečné znalce předvolávat. Je to zbytečně vynaložených několik tisíc. Ale chápu to, obhájce chce ukázat klientovi, že pro něj dělá maximum.

Soudce: Ne. Lidé by měli být rádi, že existují nestranní odborníci. Když se ale soudce vymluví na znalce, je to exces. *Jak to myslíte?* Pokud si nechá vypracovat posudek a kriticky ho nezhodnotí, a pak říká, že je to chyba znalce, tak to je exces.

Státní zástupce: Znalecký posudek slouží jako důkaz. K nadužívání nedochází.

Policista: Ne. Nechávám ho vypracovat, když ho v případě potřebuji.

Obhájce: Velmi často. V problematických případech OČTŘ často přenášejí odpovědnost za rozhodnutí na znalce. Podle mého názoru si soud sám musí zhodnotit věrohodnost výpovědí a důkaz hodnotit v souvislosti s ostatními důkazy a nikoliv toto ponechávat na znalci, zvláště když možnosti znaleckého posudku jsou omezené.

Jsou pro Vás znalecké posudky přínosné?

Soudce: Rozhodně ano. Na skutkové otázky si sami odpovědět nesmíme, i kdybychom znalosti měli, což ale nemáme. *A co psychologické znalecké posudky?* Ty jsou ohromně důležité. Hlavně z nich zjišťuji, jestli je výpověď věrohodná. Zajímá mě ‚lži-skór‘. V současné době se prý už neuvádí, ale já se na něj stejně u výpovědí ptám. Klíčová je osobnost. Jestli se u poškozeného objevuje lhavost, jestli se mstí a jak je věrohodný.

Soudce: V některých případech jsou nedoceníitelné.

Policista: Zpravidla ano. Ukazují nám, jakým směrem se dál vydat.

Policista: Ano, ale někdy by stačilo odborné vyjádření.

Obhájce: Jsou případy, kdy je věc naprosto jasná. Znalecký posudek je zbytečný, ale prostě musí být.

Obhájce: V některých případech mohou být přínosné, ale skutečně jen jako podpůrný důkaz, např. zjištění osobnosti. Nelze je však nadužívat.

Je pro Vás přínosný výslech znalce?

Soudce: Ano, když potřebuji něco doplnit.

Soudce: Určitě. Některé znalkyně z odvětví psychologie jsou skvělé. Dokážou obhájce odpověďmi tak usadit, že už se radši dál neptá. Navíc mají nesmírně široké spektrum odborných znalostí. Ale někdy jim nerozumím. Sice používají česká slova, ale já jako soudce si pod nimi možná představuji něco jiného než odborník.

Státní zástupce: Ano. Během něho se můžu doptat na věci, které během hlavního líčení vyplavou na povrch.

Státní zástupce: Pokud je znalec na výslech připraven, tak ano. Když ale nedokáže odpovědět na zadanou otázku, je to zbytečné.

Policista: Pokud v posudku něčemu nerozumím, tak si pozvu znalce na dovyslechnutí. Při tom se to většinou vysvětlí.

Obhájce: Ano. Stává se, že chci vyslechnout znalce, který vypracoval posudek pro policii, protože mám pocit, že něco se dá chápat i jinak.

Obhájce: Určitě ano. V písemném posudku znalec uvádí často i odborné pro laika nesrozumitelné výrazy. Závěry je možné při výslechu vysvětlit a polemizovat se znalcem.

Jaký počet otázek, pokládaných ve znaleckých zadáních, Vám přijde optimální?

Soudce: Na začátku jsem kladl méně otázek. Zdálo se mi, že některé jsou naprosto nadbytečné. Ale čím jsem zkušenější, tak jich kladu více. Zbytečně bych pak znalce žádal o doplňování. Více otázek je praktičtější.

Soudce: U psychologů mi přijde zásadní otázka na osobnost, věrohodnost a motivaci. Některé otázky jsou nadbytečné.

Policista: Záleží případ od případu.

Policista: Samozřejmě, že používám u některých oborů stále stejnou sadu otázek, ale snažím se, aby byly vždy účelné.

Obhájce: Nejlepší je, když znalec sám řekne, na co mu přísluší odpovídat a znalecké zadání si napíše sám.

Obhájce: Je to individuální, ale spíše jsem zastáncem menšího počtu jasných otázek. Záleží na formulaci otázek.

Setkal jste se již s vadným posudkem?

Soudce: To se mi nestává. Někteří začínající znalci mají formální chyby, ale minimálně. Občas se jim stane, že něco popisují v nálezů, ale v závěru konstatují věc naprosto opačnou. Třeba agresivitu. Ale během výslechu se to vyjasní. *Setkal jste se s podjatostí znalce?* Za dobu co jsem tady, tak nikdy.

Státní zástupce: Zrovna teď jsem četl posudky, které byly naprosto neadekvátní. Jak někdo s takovým vzděláním dokáže napsat špatně věc, která se učí už na střední škole. To nechápu.

Policista: Jednou jsem dostal psychologický posudek, který byl naprosto nicneřikající. Žádal jsem o dodatek k posudku, ale ani ten mi na otázky neodpověděl. *Co jste dělal?* Musel jsem nechat vypracovat nový posudek.

Obhájce: Některé posudky jsou pro nás nepoužitelné.

Obhájce: Velmi často v tom smyslu, že znalec hodnotil otázky, které mu nepřísluší. *Co v takovém případě děláte?* Podávám námitky. *Listování ve spisu.* Podle §105 odst. 3 Trestního řádu.

Setkal jste se s tím, že by znalec hodnotil právní skutečnosti místo skutkových?

Soudce: Znalci už vědí, že právní skutečnosti hodnotit nemají.

Soudce: Občas se to stane. Třeba tady. *Ukazování na posudek.* Znalkyně hodnotí vztah manželů, i když mluvila jen s obětí. Píše, že jednání obžalovanou psychicky dekompenzovalo a sociálně izolovalo, to už se mi zdá, že do posudku trochu nepatří.

Státní zástupce: Děje se to u případů domácího násilí. Je rozdíl mezi právním týráním a psychologickým domácím násilím. Někteří znalci to ovšem neodlišují. Pak si to při výslechu musíme zdlouhavě vysvětlovat.

Policista: Někdy se to stane.

Obhájce: Ano, teď Vám přesně neřeknu kdy.

Obhájce: Ano, často. Znalci při psaní posudku vycházejí z toho, že se skutek stal, i když to není prokázané. Vypracovávají posudek na začátku, když ještě nejsou důkazy prokázané.

Co pro Vás znamená znalec?

Soudce: Je to hrozně důležitá osoba. V některých případech se bez ní neobejdeme.

Soudce: Znalec v trestním řízení přináší důležitý důkaz. Je potřeba.

Policista: Bez něho to někdy nejde. Rád spolupracuji se znalci, které znám a vím, že vypracují kvalitní posudek, o který budu moci své závěry opřít.

Policista: Na tuto otázku jsem již odpověděl ve všech předchozích případech.

Obhájce: Někteří znalci jsou fajn. Dobře se s nimi spolupracuje. Čím dál tím víc bych ale ocenil studium ekonomie, abych tomu lépe rozuměl.

Cílem výzkumu bylo zmapovat pohledy na znaleckou činnost a aktuální otázky s ní související ze strany zadavatelů znaleckých posudků. Domnívám se, že cíle bylo na základní úrovni dosaženo. Při čtení je ale vždy nutné myslet na výše uvedené limity práce a zohlednit je.

Závěr

Znaleckému posudku přísluší v rámci dokazování v trestním řízení významné místo. OČTŘ se v případech, ve kterých je potřeba odborných znalostí týkajících se skutkových otázek, bez znalců neobejdou. Pokud chtějí poznat osobnost, intelekt nebo motivaci pachatele, vždy žádají o vypracování posudku znalce psychologa.

K použití znaleckého posudku jako důkazu vede dlouhá cesta, jejíž začátek je popsán v první kapitole. Potenciální znalec musí nejprve splnit řadu předpokladů, aby mohl být následně jmenován soudním znalcem. Tato kapitola byla psána na začátku roku 2016. Je v ní reflektován stav legislativní úpravy znalecké činnosti k únoru 2016 včetně předpokládaných návrhů na změny znaleckého zákona. Když píše tento závěr, je začátek června 2016 a v mezidobí došlo k závažným změnám. 4. 5. 2016 byl Ministerstvem spravedlnosti předložen návrh zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Cílem zákona je především stabilizovat a zkvalitnit výkon znalecké činnosti. Zákon by měl zavést právní nárok na zápis do seznamu znalců, umožnit širší přezkoumání posudků, a navýšit znalečné. Též by měl zavést elektronickou evidenci znaleckých posudků (www.apps.odok.cz). 1. 6. 2016 bylo skončeno připomínkové řízení a nyní dochází k jeho zpracování. Jestli vůbec dojde k přijetí zákona a v jaké podobě ukáže až čas.

Druhá kapitola se soustředí na vlastní jádro práce, tedy na znalce psychology v trestním řízení a na znalecké posudky na pachatele trestních činů. Nejprve jsem objasnila počty znalců psychologů v jednotlivých oborech a krajích a následně jsem se pokusila systematicky popsat znalecký posudek. Uvedla jsem typická znalecká zadání, obsahy posudků a jejich závěry. Velký prostor jsem věnovala jednotlivým otázkám, jež psychologové posuzují. V jednotlivých podkapitolách jsem se snažila spojit své vzdělání v oboru psychologie se znalostmi práva a především tak využít své znalosti nabyté stážemi na psychologických pracovištích. Závěr kapitoly obsahuje popis právních úprav znalectví ve vybraných státech EU a v USA.

Myslím si, že v diplomové práci by nemělo chybět aktuální zhodnocení daného tématu v praxi. Proto jsem se ve třetí kapitole pokusila popsat výsledek znalce psychologa tak, jak reálně probíhá a zhodnotit současnou situaci týkající se znaleckých posudků. Zmínila jsem také nejčastější problémy probírané v médiích.

Již dříve jsem nastínila, že má diplomová práce bude kromě popisu tématu obsahovat i praktický výzkum. První část byla uskutečněna v rámci opakované letní praxe na okresním soudu. Měla jsem možnost nahlédnout do stovek spisů a z nich se více zaměřit na ty, které obsahovaly znalecké posudky. Poznatky získané studiem spisů jsem stručně shrnula v několika odstavcích. Druhá část výzkumu byla uskutečněna v rozmezí jednoho roku, kdy jsem měla možnost hovořit s osmi zadavateli znaleckých posudků. Na tomto místě bych ráda zhodnotila výstupy získané z polostrukturovaných rozhovorů. Znalecké posudky jsou vyžadovány zpravidla ve chvílích, kdy by mohly být pro trestní řízení užitečné. Znalci jsou přibíráni hlavně policií a obhájci, soudci již méně. Názor na nadužívání posudků byl u většiny dotazovaných stejný. K nadužívání podle jejich vyjádření nedochází. Přínos znaleckých posudků byl ve výzkumu potvrzen, stejně tak přínos výsledků samotných znalců. Názor na ideální počet otázek kladených znalci se lišil v závislosti na vykonávané funkci. Všichni dotazovaní se za svoji profesní kariéru setkali s vadným znaleckým posudkem, což považují za varovný signál pro soudní znalce. Stejně tak by si znalci měli dát pozor na to, zda hodnotí skutkovou nebo právní stránku věci. Většina dotazovaných se shodla, že znalci někdy tyto pojmy zaměňují. Poslední otázka měla pouze doplňující význam.

Znalec psycholog byl, je a bude nezbytnou součástí trestního řízení. Nikdo jiný než on nemůže popsat pachatelovu osobnost, intelekt, motivaci nebo nebezpečnost. Bez jeho práce by soudci v řadě případů chyběl důležitý kousek skládačky, která ve své celistvosti potvrzuje určitý trestný čin. Věřím, že tato práce může být základem pro další pokračování v rozvoji daného tématu. Doufám také, že se v budoucnu najdou další studentské práce zaměřené na práci znalců v jiných oborech.

Seznam použitých zkratk

MKN-10	Mezinárodní klasifikace nemocí
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
TČ	Trestný čin
TŘ	Zákon č.141/1961 Sb.
TZ	Zákon č.40/2009 Sb.
Znalecký zákon	Zákon č.36/1967 Sb.

Seznam použitých zdrojů

Učebnice a komentáře

DÖRFL, Luboš. 2009. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-148-2.

FRYŠTÁK, Marek. 2009. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Ostrava: KeyPublishing. ISBN 978-80-7418-041-5.

JELÍNEK, Jiří. 2009. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-22-6.

JELÍNEK, Jiří. 2010. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-49-3.

JELÍNEK, Jiří. 2011. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-92-9.

ŠÁMAL, Pavel. 2008. *Trestní řád: komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-043-0.

ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČTA. 2013. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. V Praze: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-496-4.

Monografie a odborné publikace

BENNETT, Jamie. 2008. *The social costs of dangerousness*. 1. vydání. London: Center for Crime and Justice Studies. ISBN 978-0-9548903-7-7.

BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. 2008. *Predikce vývoje pachatele*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-075-5.

BLATNÝ, Marek. 2010. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. 1. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3434-7.

BRADÁČ, Albert, Miroslav KLEDUS a Pavel KREJČÍŘ. 2010. *Soudní znaleství*. 1. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 978-80-7204-704-8.

BRICHČÍN, Slavoj a Zdeněk KALVACH. 1997. *Soudní psychiatrie a soudní sexuologie pro policisty a vyšetřovatele*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky. ISBN 80-85981-44-0.

BROŽ, Ivan, Luboš DÖRFL a Vladimír VÁCHA. 2011. *Soudní znaleství*. 1. vydání. Praha: ČVUT. ISBN 978-80-01-04854-2.

- CAKIRPALOGLU, Panajotis. 2012. *Úvod do psychologie osobnosti*. 1. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 1998. *Kriminální psychologie*. 1. vydání. Praha: Eurounion. ISBN 80-858-5870-3.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 2013. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-461-9.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 2015. *Policejní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-581-4.
- GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. 2006. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1293-3.
- HERETIK, Anton. 2004. *Forenzná psychológia: pre psychologov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profese*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-100-0341-7.
- HOLEČEK, Václav, Pavel PRUNNER a Jana MIŇHOVÁ. 2003. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7350-3.
- HRIB, Nikolaj. 2005. *Metodika vyšetřování trestných činů ve zdravotnictví*. Praha: Policejní akademie České republiky. ISBN 80-7281-176-9.
- HŘEBÍČKOVÁ, Martina. 2011. *Pětifaktorový model v psychologii osobnosti: přístupy, diagnostika, uplatnění*. 1. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3380-7.
- CHMELÍK, Jan. 2005. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-868-9842-3.
- FRYŠTÁK, Marek a Zdeněk KREJČÍ. 2009. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4955-0.
- FRYŠTÁK, Marek. 2014. *Dokazování v přípravném řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7416-3.
- KNAPP, Viktor. 2000. *Logika v právním myšlení*. 3. vydání. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-02-5.
- KOPECKÁ, Ilona. 2011. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3875-8.
- KŘÍSTEK, Lukáš. 2013. *Znalectví*. 1. vydání. Praha: WoltersKluwer Česká republika. Právní rukověť (WoltersKluwer ČR). ISBN 978-80-7478-042-4.
- KUBICA, Milan, Peter KARDOŠ a Miroslav JAKUBEC. 2013. *Znalectvo*. 1. vydání. Bratislava: IuraEdition. Ekonómia (IuraEdition). ISBN 978-80-8078-663-2.

- MAREŠOVÁ, Alena. 2011. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6.
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid. 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0.
- NAKONEČNÝ, Milan. 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. vydání. Praha: Academia. ISBN 80-200-0625-7.
- NAKONEČNÝ, Milan. 1998. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia. ISBN 80-200-0689-3.
- NAKONEČNÝ, Milan a František HYHLÝK. 1977. *Malá encyklopedie současné psychologie*. 2. vydání. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-411-77.
- NETÍK, Karel a Stanislav HÁJEK. 1997. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck. ISBN 34-064-3270-0.
- NOVÁK, Tomáš. 2013. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. 1. vydání. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-900-7.
- PAVLOVSKÝ, Pavel. 2010. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. ISBN 978-80-87146-36-1.
- PAVLOVSKÝ, Pavel. 2012. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4332-5.
- PLHÁKOVÁ, Alena. 2011. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1499-3.
- POLÁČEK, Bohumil a Jan ATTL. 2006. *Posudek znalce a podnik*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck. ISBN 80-717-9503-8.
- POLIŠENSKÁ, Veronika A, Michaela BOROVSANÁ a Sylvie KOUBALÍKOVÁ. 2010. *Pachatelé vloupání - osobnost, agrese a strategie*. 1. vydání. Praha: Psychologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 978-80-86174-14-3.
- RABOCH, Jiří, Pavel PAVLOVSKÝ a Dana JANOTOVÁ. 2012. *Psychiatrie: minimum pro praxi*. 5. vydání. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-582-4.
- ŘÍČAN, Pavel. 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3133-9.
- SCHNEIDER, Frank a Helmut FRISTER. 2006. *Begut achtung psychischer Störungen*. Heidelberg: Springer Medizin Verlag Heidelberg. ISBN 978-354-0309-772.
- SOOTHILL, Keith, Mairead DOLAN a Paul ROGERS. 2008. *Handbook of forensic mental health*. Cullompton: Willan. ISBN 978-184-3922-612.
- STRAUS, Jiří. 2012. *Úvod do kriminalistiky*. 3. vydání. V Plzni: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-367-4.
- SVOBODA, Mojmír. 2010. *Psychologická diagnostika dospělých*. 4. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-706-0.

SVOBODA, Mojmir, Pavel HUMPOLÍČEK a Václav ŠNOREK. 2013. *Psychodiagnostika dospělých*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0363-6.

ŠEVČÍK, Petr a Ladislav ULLRICH. 2015. *Znalecké právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, Právní praxe. ISBN 978-80-7400-539-8.

ŠNÝDROVÁ, Ivana. 2008. *Psychodiagnostika*. 1. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2165-1.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. 2012. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. 1. vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.

ZENTNER, Marcel a Rebecca L. SHINER. 2012. *Handbook of temperament*. New York: Guilford. ISBN 978-1-4625-0648-4.

Časopisecké články a příspěvky ve sborníku

BARTONÍKOVÁ, Dagmar a Marek FRYŠTÁK. Znalecké zkoumání a písmoznalectví a jejich význam v trestním řízení. *Trestněprávní revue*. 2011(12): 345-350.

DROCHYTKA, Rostislav a kol. Postřehy z řešení revizních znaleckých posudků. *Soudní inženýrství*. 2005(2): 72-82.

HEINZ, Roman. Znalecké dokazování. *Trestní právo*. 2009(7-8): 19-24.

HERETIK, Anton a kol. Skúsenosti so znaleckým posudzovaním duševného stavu u „bossa podsvetia“. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2011(4): 227-230.

MATUROVÁ, Jana a Miroslav VALTA. Soudní znalectví v oboru bezpečnosti práce a požární ochran, 3. část. *Bezpečnost a hygiena práce*. 2015(4).

SAMKOVÁ, Klára. O psychologických znalcích. *Zdravotnictví a právo*. 2011(9).

SMEJKAL, Vladimír. Role soudního znalce při řešení sporu. *Právní rozhledy*. 2008(20).

SOKOL, Tomáš. V rukou znalců?. *Epravo*. 2008(4): 5.

ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2011(107(4): 220-226.

ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení a poskytování psychiatrické péče. *Psychiatrie pro praxi*. 2014(15(1): 41-45.

VALERIÁN, Luboš. Diskuzní blok – Problematika z oblasti trestního práva – mezioborová spolupráce. *Sborník z 1. Ostravské konference soudních znalců*. 29.-31.1.2012.

VANĚK, Daniel. Soudní znalci ničí lidské životy! *Vesmír*. 2011(2): 71-75.

VANTUCH, Pavel. K přístupu soudu ke znaleckým posudkům vyžádaným obhajobou. *Trestní právo*. 2011(3): 25-32.

Internetové zdroje

Aplikace o/dok. In apps.odok.cz [online], [cit. 2016-06-06]. Dostupné z WWW:
<https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNA9MBCFOR>

Česká justice. In ceska-justice.cz [online], [cit. 2016-02-20]. Dostupné z WWW:
<http://www.ceska-justice.cz/2016/02/ministerstvo-spravedlnosti-odmita-pliskuv-navrh-novely-zakona-o-znalcich/>

Česká televize. In ceskatelevize.cz [online], [cit. 2016-05-31]. Dostupné z WWW:
<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10101491767-studio-ct24/216411058100121>

Evidence znalců a tlumočnicků. In Justice.cz [online]. [cit. 2016-02-24]. Dostupné z WWW:
[http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$SearchForm?OpenForm](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$SearchForm?OpenForm)

Generali. In generali.cz [online], [cit. 2016-02-20]. Dostupné z WWW:
<http://www.generali.cz/clanky/pojisteni-profesni-odpovednosti-za-skodu>

Mezinárodní klasifikace nemocí – 10 revize. In uzis.cz[online], [cit. 2016-03-27]. Dostupné z WWW:
<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>

PCL-R. In hare.org [online], [cit. 2016-04-04]. Dostupné z WWW:
<http://www.hare.org/scales/pclr.html>

PROCHÁZKOVÁ, Jana. Posuzování dětí v trestních věcech. *E-psychologie* [online], 7 (2), 22-24 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z WWW: <http://e-psychologie.eu/pdf/prochazkova.pdf>. ISSN 1802-8853.

Rozhlas. In rozhlas.cz [online], [cit. 2016-05-30]. Dostupné z WWW:
http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/v-cesku-chybi-soudni-psychiatri-kvuli-nizkym-odmenam-a-vysoke-zodpovednosti--1316296

Soudní znalci Francie. In ca-paris.justice.fr[online], [cit. 2016-04-06]. Dostupné z WWW:
http://www.ca-paris.justice.fr/art_pix/Annuaire2012expertsjudiciaires.pdf

Soudní znalci Polsko. In warszawa.so.gov.pl [online], [cit. 2016-04-06]. Dostupné z WWW:
<http://warszawa.so.gov.pl/biegli-sadowi.html>

Soudní znalci Slovensko. In jaspi.justice.gov.sk [online], [cit. 2016-04-06]. Dostupné z WWW:
http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/hm_reg/jaspiw_mini_regz_vyber_hl1.asp?clear=Y&cball=Y

Testcentrum. In testcentrum.com [online], [cit. 2016-03-24]. Dostupné z WWW:
<http://www.testcentrum.com/testy/mmpi-2>

Vězeňská služba České republiky. In vsqr.cz [online], [cit. 2016-04-04]. Dostupné z WWW:
<http://www.vsqr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/co-je-sarpo-1762/>

Znalecký portál. In znaleckyportal.cz [online], [cit. 2015-11-03]. Dostupné z WWW:
<http://znaleckyportal.cz>

Znalecký ústav bezpečnosti a ochrany zdraví, z.ú. In zuboz.cz[online], [cit. 2016-01-10]. Dostupné z WWW:
<http://www.zuboz.cz/znalecka-cinnost/>

Zprávy aktuálně. In zpravy.aktualne.cz [online], [cit. 2016-02-20]. Dostupné z WWW:
<http://zpravy.aktualne.cz/domaci/stat-nas-bere-na-hul-stezuji-si-znalci-za-sve-posudky-chtejir-13d9c4f0a02611e58f750025900fea04>

Ostatní zdroje

Kurz „Znaleckého minima“ – Obecná problematika soudního znalectví, 28.- 29.5.2016, přednášející
Mgr. Luboš Dörfl, Mgr. Kateřina Pivoňková, Mgr. Romana Hübnerová, Ph.D., Mudr. Ladislav
Procházka.

Shrnutí

Cílem této diplomové práce je popsat úlohu znalce psychologa v trestním řízení a odpovědět na otázku, k čemu slouží psychologické, soudně znalecké posudky na pachatele trestných činů. Diplomová práce se též snaží odpovědět na aktuální otázky související se znaleckou činností.

Znalec psycholog je jmenován stejně jako ostatní soudní znalci a má stejná práva a povinnosti jako oni. Proto je první kapitola věnována znalectví obecně. Zabývá se historickým vývojem znalecké činnosti, současnou platnou právní úpravou i připravovanými legislativními změnami v této oblasti.

Druhá kapitola je vyhrazena již pouze soudním znalcům psychologům. Jsou v ní uvedeny počty soudních znalců v jednotlivých oborech, odvětvích a krajích a srovnání znalců psychologů s psychiatry, tedy s odvětvím často s psychologii spolupracujícím. Hlavní část kapitoly je ponechána znaleckým posudkům. Jsou v ní objasněny pojmy jako osobnost, intelekt, paměť, motivace a nebezpečnost pachatele, tedy to, co znalec psycholog nejčastěji objasňuje. Konec kapitoly obsahuje stručné shrnutí znalecké úpravy ve vybraných zemích EU a USA.

Závěrečná kapitola je věnována znaleckým posudkům jako důkazům v trestním řízení. Kromě popisu výsledku znalce obsahuje kapitola i aktuálně probíraná témata jako jsou překračování zásady volného hodnocení důkazů, nadužívání znaleckých posudků, nedostatek znalců v některých oborech a formální a obsahové vady znaleckých posudků. Na teoretický popis znalectví navazuje praktický výzkum, který byl provedený studiem spisů a rozhovory se zadavateli znaleckých posudků.

Diplomová práce shrnuje relevantní informace o znalcích psychologech v trestním řízení. Popisuje jak obecnou úpravu znalectví, tak i specifika znalecké činnosti v odvětví psychologie. Práce je věnována pouze jednomu druhu znalců, a tak by na ní šlo v mnoha ohledech navázat.

Summary

The aim of this diploma is to describe the role of an expert psychologist witness in criminal trial and to define purpose of forensic psychological assessments. It also tries to answer current questions related to the field of psychological expert opinions.

The psychological forensic expert witness is appointed in the same way as other legal expert witnesses. That means he has the same rights and obligations as them. The first chapter is therefore devoted to connoisseurship in general. It deals with the historical development of expert witnesses, current applicable legislation and upcoming legislative changes in this area.

The second chapter approaches other expert witnesses in court too. It includes number of forensic experts in various fields and compares expert psychologists to psychiatrists, who often provide their opinions alongside psychologists'. The main part of the chapter is left to expert opinions. It clarifies terms such as personality, intellect, memory, motivation and dangerousness of the offender, that are the most commonly evaluated aspects. Conclusion of second chapter summarises the expert opinions in selected EU countries and the USA.

The final chapter is devoted to the expert report as evidence in criminal proceedings. In addition to the description of expert witnesses this chapter also contains frequently discussed contemporary issues such as violations of the principle of free evidence evaluation, overuse of expertise, lack of experts in certain fields and formal and content errors in expertise. The practical research, which was conducted by study of court files and interviews with contracting authorities, builds on the previous theoretical description of connoisseurship.

This diploma summarises relevant information about psychologist expert witnesses in criminal proceedings. It continues to describe general rules of connoisseurship and specific attributes of expert opinions in the field of psychology. Most of the work was devoted to only one type of experts and could be extended in many ways by descriptions of expert opinions in another fields.

Klíčová slova

Důkaz, Psycholog, Soudní znalec, Trestní řízení, Znalecký posudek

Keywords

Evidence, Psychologist, Expert witness, Criminal trial, Expert opinion

Přílohy

Příloha č.1: Opatření - psycholog

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

Krajské ředitelství policie ..... kraje

Územní odbor .....

Oddělení .....

Adresa

Č. j. ....

Opatření

Podle §105 odstavce 1 trestního řádu

přibírám

znalce:

Jméno, Adresa

k podání znaleckého posudku z oboru **školství a kultura**, odvětví **psychologie**

v trestní věci **pohlavní zneužití**

pro zločin **pohlavní zneužití** podle §187/1,2 trestního zákoníku.

Ve znaleckém posudku je třeba posoudit a zodpovědět následující otázky:

1. Jaká je úroveň a struktura intelektových funkcí (rozumových schopností) posuzovaného?
2. Jaká je struktura osobnosti posuzovaného?
3. Jaká je úroveň a ovládání agresivity posuzovaného?
4. Jaká byla z psychologického hlediska motivace posuzovaného při údajném páčání zločinu?
5. Jaké jsou převažující psychologické obranné mechanismy posuzovaného?

6. Jaká je úroveň sociálních vztahů posuzovaného a proved'te rozbor vztahu posuzovaného a poškozené?

7. Jiné skutečnosti, které znalec považuje za důležité sdělit policejnímu orgánu.

Pro vypracování a doručení posudku stanovuji lhůtu do ..... Posudek je třeba vypracovat ve 2 vyhotoveních.

1x kopii znaleckého posudku na datovém nosiči.

2x originál v písemném vypracování opatřený podpisovou doložkou a razítkem znalce.

2x podepsané poučení znalce.

O odměně a náhradě nákladů znalce bude rozhodováno ve smyslu příslušných ustanovení vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění změn a doplnění.

Poučení: Podle §105 odstavce 3 trestního řádu lze vznést námitky proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek. O důvodnosti podaných námitek rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce.

Podpis

Fakturační adresa:

Krajské ředitelství policie ..... kraje

Adresa

Příloha č. 2: Opatření – psychiatr a psycholog

Policie České republiky

Krajské ředitelství policie ..... kraje

Odbor .....

Adresa

Č. j. ....

Opatření

Podle §105 odstavce 1 trestního řádu

přibírám

znalce:

Jméno, Adresa

k podání znaleckého posudku z oboru **zdravotnictví**, odvětví **psychiatrie**

v trestní věci .....

a

znalce:

Jméno, Adresa

k podání znaleckého posudku z oboru **školství a kultura**, odvětví **psychologie**

v trestní věci .....

Ve znaleckém posudku je třeba posoudit a zodpovědět následující otázky:

Znalec z odvětví psychiatrie

1. Zda obviněný v době spáchání zločinu trpěl duševní chorobou nebo poruchou, pokud ano, jakou, popř. zda jí trpí v současné době?

2. Zda obviněný v době spáchání zločinu mohl rozpoznat protiprávnost svého jednání a své jednání ovládat, tedy jaké byly (a jsou) jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti, zda byly či nebyly (jsou či nejsou) zmenšeny, pokud byly (jsou) zmenšeny, tak do jaké míry či podstatně nebo nepodstatně?

3. Zda je obviněný schopen chápat smysl trestního stíhání?

4. Zda v případě zjištění choroby nebo poruchy, popř. podstatného zmenšení rozpoznávacích nebo ovládacích schopností, je pobyt obviněného na svobodě nebezpečný a vyžaduje ochranné léčení, příp. jinou formu léčby či opatření, pokud ano, jakou?

5. Jiná zjištění a vlastní názor znalce.

Znalec z odvětví psychologie

6. Posoudit osobnost a intelekt obviněného.

7. Posoudit, jaká byla pravděpodobná motivace jednání obviněného.

8. Jiná zjištění a vlastní názor znalce.

Pro vypracování a doručení posudku stanovuji lhůtu do ..... Posudek je třeba vypracovat ve 2 vyhotoveních.

1x kopii znaleckého posudku na datovém nosiči.

2x originál v písemném vypracování opatřený podpisovou doložkou a razítkem znalce.

2x podepsané poučení znalce.

O odměně a náhradě nákladů znalce bude rozhodováno ve smyslu příslušných ustanovení vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění změn a doplnění.

Poučení: Podle §105 odstavce 3 trestního řádu lze vznést námitky proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek. O důvodnosti podaných námitek rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce.

Podpis

Fakturační adresa:

Krajské ředitelství policie ..... kraje

Adresa